

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁRSKA PRÁCA

**Sexuálne a gendrovo motivované obťažovanie na VŠ:
porovnanie fenoménu v Českej a Slovenskej republike**

**Sexual and gender-based harassment at university:
comparison phenomenon in the Czech Republic and Slovakia**

**Sexuální a gendrovo motivované obtěžování na VŠ:
srovnání fenoménu v České a Slovenské republice**

Študijný odbor: Psychológia – Špeciálna pedagogika

Vedúca bakalárskej práce: doc. PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.

Vypracovala: Ivana Lukáčová

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a iba s využitím literatúry, ktorú citujem a uvádzam v zozname, a že táto bakalárska práca nebola použitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Bratislave, dňa 5.12.2016

.....

Ivana Lukáčová

Ďakujem vedúcej mojej bakalárskej práce, doc. PhDr. Irene Smetáčkovej, Ph.D., za odborné vedenie práce, za cenné komentáre k jej jednotlivým častiam a prínosné rady pri vznikaní bakalárskej práce. Ďalej by som sa chcela poďakovať Mgr. Alene Škaloudovej, Ph.D. za cenné pripomienky k štatistickej časti práce a v neposlednom rade všetkým respondentkám a respondentom, za vyplnenie dotazníka, ktorý bol pre moju bakalársku prácu veľmi potrebný.

Abstrakt

Cieľom mojej bakalárskej práce je porovnať fenomén sexuálneho obťažovania v slovenskom a českom vysokoškolskom prostredí. V teoretickej časti uvádzam prehľad a popisujem všetky výskumy, ktoré boli na túto tému v českom vysokoškolskom prostredí uskutočnené. V ďalšej časti sa venujem tiež histórii výskumov sexuálneho obťažovania na Slovensku a predostriem, ako sa k tejto téme stavia slovenská väčšinová spoločnosť. V empirickej časti predstavujem kvantitatívny výskum, ktorého cieľom bolo zozbierať údaje o výskyte sexuálneho a gendrovo motivovaného obťažovania v slovenskom vysokoškolskom prostredí na vybranej vzorke respondentov. Zozbierané údaje som následne interpretovala, analyzovala a porovnávala s výsledkami už existujúceho výskumu z Českej republiky.

Kľúčové slová: sexuálne obťažovanie, vysoká škola, gender

Abstract

The aim of my work is to compare the phenomenon of sexual harassment in the Czech and Slovak university environment. The theoretical part provides an overview and description of all the studies that have been made on this topic in the Czech university environment. The next part is focused on the history of research on sexual harassment in Slovakia and I will show what is the attitude of Slovak majority society on this issue. In the empirical part I present quantitative research on a selected sample of respondents, which aimed to collect data on the prevalence of sexual and gender-motivated harassment in the Slovak university environment. Then I interpreted, analyzed and compared the collected data with the results of existing research in the Czech Republic.

Key words: sexual harassment, college, gender

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. TEORETICKÁ ČASŤ	8
2.1. Vymedzenie pojmu sexuálne obťažovanie	8
2.1.1. A priori definície a empirické definície	9
2.1.2. Teórie sexuálneho obťažovania.....	12
2.2. Sexuálne obťažovanie vo vysokoškolskom prostredí	13
2.2.1. Výskumy v zahraničí.....	14
2.2.2.Špecifiká sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí	15
2.2.3.Dopady sexuálneho obťažovania na študujúcich	16
2.3. Prístup k sexuálnemu obťažovaniu v Českej republike a na Slovensku.....	17
2.3.1.Právna úprava sexuálneho obťažovania v Českej republike	18
2.3.2. Právna úprava sexuálneho obťažovania na Slovensku.....	21
2.3.3. História výskumov ohľadom sexuálneho obťažovania v ČR.....	23
2.3.4. História výskumov ohľadom sexuálneho obťažovania v SR.....	27
3. EMPIRICKÁ ČASŤ	29
3.1. Metodológia výskumov.....	29
3.2. Zber údajov	30
3.2.1. Výskumné postupy a výbery vzoriek v oboch krajinách	30
3.2.2. Výskumné vzorky	32
3.2.3. Výskumný nástroj	35
3.3. Analýza údajov	38
3.3.1.Výskyt obťažovania v českom a slovenskom vysokoškolskom prostredí	38
3.3.2. Vnímanie sexuálneho obťažovania študujúcimi v ČR a SR	54
3.3.3. Iniciátori/ky sexuálneho obťažovania a obťažované osoby na vysokých školách v ČR a SR.....	60
4. DISKUSIA	64
5. ZÁVER	67
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	69
PRÍLOHY	

1. ÚVOD

Téma sexuálneho obťažovania vo vysokoškolskom prostredí som sa začala zaoberať hlavne z toho dôvodu, že sa jedná o problematiku, ktorej som sa už vo svojej prvej bakalárskej práci venovala. Rada by som aj druhou prácou naviazala na pôvodnú, ktorá pojednávala o negatívnych dopadoch sexuálneho obťažovania na skupinu.

Fenoménu sexuálneho obťažovania podľa mňa stále nie je ani v českom a už vôbec nie v slovenskom prostredí venovaná dostatočná pozornosť. Podstatná časť verejnosti v oboch krajinách vníma niektoré prejavy ako bežnú súčasť vzťahov medzi mužmi a ženami a v očiach mnohých je to problém umelo vytvorený skupinkou „amerických feministiek.“ Oproti západnej Európe alebo USA výrazne zaostávame v oboch krajinách, a to čo sa týka postojov, výskumov ale i spôsobu riešenia tohto problému. Rovnako je tomu tak aj v oblasti školstva, keďže v západnej Európe a USA už dlhodobo fungujú na školách s veľmi prepracovanými a štandardizovanými postupmi proti sexuálnemu obťažovaniu, na českých ani na slovenských školách nič takéto nenájdeme.

Malá informovanosť je aj zároveň príčinou a dôsledkom toho, že sexuálne obťažovanie je interpretované chybné a súčasne veľmi podceňované. Pomenúvajú sa tak iba tie najťažšie, predovšetkým fyzické formy. V popredí rozhodne leží sexualita celého fenoménu a zatiaľ hlavný problém – zneužitie mocenskej pozície je neustále degradovaný. Široká verejnosť vníma sexuálne obťažovanie skôr ako niekoľko ojedinelých prípadov niečieho zlyhania, ale nie ako komplexný problém. A v neposlednom rade je u nás (ako v SR, tak v ČR) tendencia zvaľovať vinu na obeť obťažovania – že z toho chcela mať vlastný prospech, že provokovala, že bola vyzývavá apod.

Cieľom mojej bakalárskej práce je zamerať sa na sexuálne obťažovanie vo vzťahoch vyučujúci – študujúci z pohľadu samotných vysokoškolských študentov a študentiek v rámci ČR a SR. Pre toto porovnanie a analýzu som využívala údaje z českého výskumu – *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: výskyt a vnímání*, ktorý prebiehal v českom vysokoškolskom prostredí a je z dielne autorov – Ireny Smetáčkovej, Petra Pavlíka a realizovaný pod záštitou Fakulty humanitných štúdií. Výskum prebiehal od decembra 2008 do apríla 2009. Druhý výskum som práve kvôli účelom tejto bakalárskej práce robila ja a to medzi slovenskými vysokoškolskými študentmi a študentkami. I keď veľkosť mnou zozbieraných údajov ne je zďaleka tak rozsiahla, ako tomu bolo v českom výskume, pre zrovnanie a pre účely bakalárskej práce je to dostačujúce. Pre zber údajov

na Slovensku som zvolila identickú metodológiu výskumu ako bola použitá v českom vysokoškolskom prostredí, čo mi vlastne otvorilo priestor k porovnaniu situácie na českých a slovenských vysokých školách. Zaujímalo ma, ako, v čom a prečo sa skúsenosti študujúcich na VŠ v ČR a SR líšia a tiež ako a prečo sa líši ich vnímanie toho, čo je sexuálne obťažovanie. Dôležitým aspektom je tiež gendrový rozmer, a preto analyzujem niektoré výsledky aj z hľadiska rozdielov medzi skúsenosťami a vnímaním študentov a študentiek.

Vzhľadom k nedostatku českej a slovenskej literatúry v teoretickej časti čerpám predovšetkým zo zahraničných zdrojov, avšak snažila som sa predstaviť aspoň pár kľúčových textov a publikácií aj zo slovenského, aj z českého prostredia.

I kvôli vyššie uvedeným dôvodom by som svojou bakalárskou prácou rada upozornila viac na tento problém a prispela tak k posunu tohto fenoménu v oboch krajinách správnym smerom. Možnosť spojiť teóriu s praxou a pracovať na kvantitatívnom výskume, ktorý môže prispieť k otvoreniu diskusie o sexuálnom obťažovaní a zlepšenie povedomia o sexuálnom obťažovaní na vysokých školách je určite dobrou skúsenosťou.

2. TEORETICKÁ ČASŤ

Predmetom teoretickej časti bakalárskej práce je predstavenie teoretických východísk, z ktorých v rámci práce budem vychádzať. Najprv sa budem zaoberať vymedzením pojmu „sexuálne obťažovanie“, ďalej sa zameriam na definície sexuálneho obťažovania a v neposlednom rade tiež predstavím teórie vysvetľujúce, z akých dôvodov vôbec k sexuálnemu obťažovaniu dochádza. Cieľom bude tiež poukázať na skutočnosť, že sexuálne obťažovanie sa nedá redukovať iba na obťažovanie, ktoré má sexuálnu povahu, ale že je to termín, ktorý v sebe nesie oveľa širšiu škálu možných foriem. Ďalej uvediem výsledky niektorých (nielen) zahraničných výskumov, aby som aj na tomto podklade ukázala, kto najčastejšie obťažuje a kto je obťažovaný. Jednu kapitolu budem tiež venovať špecifikám sexuálneho obťažovania vo vysokoškolskom prostredí. Súčasťou teoretickej časti bude tiež prehľad histórie výskumov uskutočnených ako v Českej republike, tak aj na Slovensku a tiež právna úprava sexuálneho obťažovania v českej legislatíve a v slovenskej legislatíve.

2.1. Vymedzenie pojmu sexuálne obťažovanie

Definovať sexuálne obťažovanie je zložité, ale pri tom zásadné, keďže utvára celkové vnímanie toho, čo považujeme za obťažovanie. Podľa Paludi a Barickmana (1991) je toto vymedzenie pojmu dôležité tiež z hľadiska procesu pomoci tým, ktorý zažili sexuálne obťažovanie, pretože veľa z nich nevie určiť, akým chovaním označujeme sexuálne obťažovanie.

Celé roky sa bádatelia a bádatelky pokúšajú zhodnúť na jednotnej definícii, ale zatiaľ sú k dispozícii rôzne, pričom každá z nich nazerá na fenomén sexuálneho obťažovania z iného uhla pohľadu. Ich rozdielnosť spočíva v tom, na aký aspekt sa daná autorka či autor v definícii zameriava. Niektorí totiž sledujú právnu uchopiteľnosť fenoménu, iní sa zameriavajú na konkrétne prejavy sexuálneho obťažovania. Až Fitzgerald (1990) začala rozlišovať dva typy definícií sexuálneho obťažovania. Prvým typom sú definície „a priori“ a druhým typom sú definície „empirické.“ Bližšie ich ale popíšem v nasledujúcej podkapitole.

2.1.1. A priori definície a empirické definície

Ako som vyššie uvádzala, Fitzgerald (1990) začala s rozdeľovaním definícií o sexuálnom obťažovaní na definície – a priori a empirické. Toto delenie je veľmi často citované aj v zahraničnej literatúre a vo feministických kruhoch využívané.

A priori definície sa využívajú hlavne v legislatíve, teoretických prehláseniach a pracovne - právnych vzťahoch. Podľa Lengnicka-Halla (1995) a priori definície hodnotia sexuálne obťažovanie ako objektívny fenomén a teda predpokladajú, že ho všetci ľudia vnímajú rovnako. S takýmto typom definície pracuje napríklad Výbor pre rovné príležitosti žien a mužov v zamestnaní v USA¹, podľa ktorého:

„...nevítané sexuálne návrhy, požadovanie sexuálneho styku a ďalšie jednanie verbálnej alebo telesnej povahy zahŕňa sexuálne obťažovanie, pokiaľ (1) podriadenie sa takémuto jednaniu stane explicitnou alebo implicitnou podmienkou prijatia jednotlivca do zamestnania; (2) podriadenie sa alebo odmietnutie takéhoto jednania sa stane podmienkou pre rozhodnutie ovplyvňujúce pozíciu jednotlivca v zamestnaní; alebo (3) takéto jednanie má za cieľ alebo následok podstatný zásah do pracovného výkonu jednotlivca alebo vytvorenie zstrašujúceho, nepriateľského alebo urážlivého pracovného prostredia“ (EEOC 2009).

Pôvodne EEOC definovala sexuálne obťažovanie iba v kontexte pracovne - právnych vzťahov, avšak v roku 2001 Kastl a Kleiner rozšírili definíciu aj na akademické prostredie.²

Rada by som tiež bližšie priblížila definíciu, ktorú využíva Európske právo. Táto definícia sa nachádza v novelizovanej smernici (2002/73/ES) o zavedení zásad o rovnom zachádzaní pre mužov a ženy a hovorí:

„..., obťažovaním rozumie, pokiaľ dôjde k nežiaducemu chovaniu súvisiacemu s pohlavím osoby, ktoré má za účel alebo za následok narušenie dôstojnosti osoby a vytvoreniu zstrašujúcej, nepriateľskej, ponižujúcej, pokorujúcej alebo urážlivej atmosféry, „sexuálnym obťažovaním“ rozumie, pokiaľ dôjde v akejkoľvek forme nežiaduceho chovania sexuálnej povahy, vyjadreného verbálne, neverbálne alebo fyzickou formou, ktoré má za účel alebo za následok narušenie dôstojnosti osoby

¹The U.S. Equal Employment Opportunity Commission – EEOC. Viz. www.eeoc.gov

²Kastl, Melanie, Brian Kleiner. 2001. „New Developments Concerning Discrimination and Harassment in Universities“.

a vytvorenie zastrašujúcej, nepriateľskej, ponižujúcej, pokorujúcej alebo urážlivej atmosféry. Obťažovanie a sexuálne obťažovanie v zmysle tejto smernice sú považované za diskrimináciu na základe pohlavia, a preto sú zakázané. Odmietnutie takéhoto chovania dotýčajúc osobou alebo podvolenie sa mu nie je možné použiť ako základ pre rozhodnutie dotýkajúce sa uvedenej osoby.“

Podľa vyššie uvedeného odseku vidíme, že v americkom prostredí sa sexuálne obťažovanie považuje za diskriminačné. Rovnako je to aj v Českej republike, a na Slovensku, avšak nevzťahuje sa do toho vysokoškolské prostredie, čo je z hľadiska závažnosti fenoménu a dopadov na študujúcich vážny problém.

Druhým typom sú definície „empirické“, ktoré sú postavené na empirickom základe (z výskumov) a zohľadňujú, ako jednotlivé skupiny ľudí vnímajú sexuálne obťažovanie. Dobrým príkladom empirickej definície, je definícia od Fitzgerald a kol.(1988). Sexuálne obťažovanie chápu ako komplexný problém a neredukujú ho iba na správanie sexuálnej povahy. Fitzgerald a kol. (1988) rozlíšili sexuálne obťažovanie do rôznych úrovní od gendrového obťažovania až po sexuálne zneužívanie. Z takéhoto delenia dostali päť typov sexuálneho obťažovania:

1. Gendrové obťažovanie (*gender harassment*) – generalizujúce sexistické poznámky a chovanie, ktorých cieľom nie je dôjsť k sexuálnemu zblíženiu, ale skôr vyjadriť urážlivé, ponižujúce alebo sexistické názory o ženách alebo lesbách a gayoch.
2. Zvádžanie (*seductive behavior*) – nechcené, nevhodné a urážlivé sexuálne návrhy.
3. Sexuálne úplatkárstvo (*sexual bribery*) – vyžadovanie sexuálneho styku alebo iného so sexom spojeného správania.
4. Sexuálny nátlak (*sexual coercion*) – vynútenie sexuálneho styku pod hrozbou trestu.
5. Sexuálne zneužitie (*sexual imposition*) – samotné napadnutie a/alebo znásilnenie (Fitzgerald a kol.,1988).

Neskôr Gelfand, Fitzgerald a Drasgow (1995) upravili pôvodnú verziu tohto konceptu a zúžili ho už len na tri typy sexuálneho obťažovania, konkrétne:

1. Gendrové obťažovanie (*gender harassment*) – chovanie verbálnej a neverbálnej povahy, ktorého cieľom nie je naviazať sexuálny vzťah, ale vyjadriť degradujúce, nepriateľské alebo urážlivé postoje.
2. Nevyžiadané sexuálne chovanie (*unwated sexual attention*) – vyznačuje sa verbálnymi aj neverbálnymi prejavmi, ako sú opakované pozvania na schôdzku, dotieravé listy a telefonáty, dotyky, ohmatávanie, hrubé sexuálne požiadavky alebo napadnutie.
3. Sexuálny nátlak (*sexual coercion*) – viaže sa k možnosti zisku alebo straty výhod v zamestnaní.

Ďalšiu, veľmi známu empirickú definíciu sexuálneho obťažovania predkladá americká autorka – Till, ktorá hovorí o sexuálnom obťažovaní ako o určitom kontinue správania. (1980; cit. podľa Paludi, Barickman,1991). Na základe toho vyvodila päť typov sexuálneho obťažovania:

1. generalizujúce sexistické poznámky
2. nevhodné a urážlivé sexuálne návrhy, ale bez vyhrážania sa sankciami
3. vyžadovanie sexuálneho styku alebo iné so sexom spojené činnosti za odmenu
4. nútenie k sexuálnemu styku pod hrozbou trestu
5. trestná činnosť a zločiny sexuálnej povahy

V tejto kapitole som sa snažila predstaviť rôzne definície, ktorých hlavným prínosom je hlavne to, že pomenávajú fenomén, ku ktorému dochádza nielen na pracovisku, ale aj vo vysokoškolskom prostredí, či verejnej sfére obecne. Ďalší nemenej dôležitý význam v definovaní sexuálneho obťažovania vidím v tom, že vieme označiť určitý typ správania ako sexuálne obťažovanie, čo je aj prvým krokom k riešeniu tohto problému. V nasledujúcej podkapitole si však položím otázku: „*Prečo k sexuálnemu obťažovaniu vôbec dochádza?*“ a budem sa snažiť nájsť na ňu odpoveď v teóriách sexuálneho obťažovania.

2.1.2. Teórie sexuálneho obťažovania

Hneď na začiatok by som rada uviedla citáciu od SandyWelch, ktorá hovorí: „*Ak sú v oblasti štúdií sexuálneho obťažovania nejaké slabiny, potom je to nedostatok teoretických vysvetlení, prečo dochádza k sexuálnemu obťažovaniu*“ (1999, s.176). Tento citát uvádzam pre predstavu toho, že aj v teoretickej oblasti zaoberajúcej problematikou sexuálneho obťažovania sú veľké nedostatky.

Na nasledujúcich riadkoch predstavím najvplyvnejšiu teóriu sexuálneho obťažovania podľa Tangri a kol. (1982; cit. podľa Paludi, Barickman, 1991), ktorí predstavili tri základné modely vysvetlenia sexuálneho obťažovania, a to konkrétne: „prirodzený/biologický“ model, „organizačný“ model; „sociokultúrny“ model (tiež Welsh, 1999).

Prirodzený/biologický model

Sexuálne obťažovanie je podľa prirodzeného/biologického modelu považované za dôsledok „prirodzených sexuálnych interakcií medzi ľuďmi“ (Tangri a kol, 1982; cit. podľa Paludi, Barickman, 1991, s.61). Základným predpokladom tohto modelu je, že sexuálne obťažovanie je prirodzeným vyústením sexuálneho mužského pudu. Biologický model je ale najmenejudržateľný, práve preto, že stavia na tradičných stereotypných predstavách o mužoch a ženách, kde ženy chápe ako „prirodzene“ pasívne a konzervatívne, kým mužov chápe práve naopak, ako „vrodéných“ sexuálnych agresorov.

Sociokultúrny model

Sociokultúrny model vychádza z predpokladu, že sexuálne obťažovanie je vlastne produktom nerovného postavenia žien a mužov. Tento prístup sexuálne obťažovanie vysvetľuje, ako dôsledok patriarchálneho systému, v ktorom dominujú muži a prejavujú svoju nadradenú pozíciu nad ženami.

Typické pre sociokultúrny model je sledovanie vzťahu medzi súvisiacimi individuálnymi faktormi, konkrétne vek, stav, gender apod. , ktoré sú príčinou nižšieho postavenia žien. Na tomto základe vysvetľuje Welch (1999) fakt, prečo práve ženy čelia sexuálnemu obťažovaniu omnoho častejšie ako muži a to najmä v kolektívoch, kde je výrazná početná prevaha mužov.

Za najväčšiu slabinu sociokultúrneho modelu odborníci však považujú to, že sa na sexuálne obťažovanie nedíva aj z pohľadu kontramocenského sexuálneho obťažovania, to znamená z pozície osôb s rovnakým postavením alebo z pozície podriadených, ktorí obťažujú svojich nadriadených.

Organizačný model

Organizačný model chápe sexuálne obťažovanie ako jav vyplývajúci z možností, ktoré ponúkajú vzťahy moci a authority odvodené z hierarchických štruktúr organizácií. Pre pracovné a vysokoškolské prostredie organizácií je charakteristická vertikálna segregácia a asymetrické vzťahy medzi nadriadenými a podriadenými, vyučujúcimi a študujúcimi, čo uľahčuje využitie mocenskej pozície jednotlivých osôb. To potvrdzuje aj Dziech a Weiner, ktorí hovoria, že „*sexuálne obťažovanie znamená zneužitie moci a role vyučujúcimi*“ (1984, s.21). Ide o to, že si niektoré osoby (vo väčšine prípadov muži) prostredníctvom sexuality upevňujú svoje mocenské pozície, moc zneužívajú a stále sa uisťujú, že ju majú plne v rukách. K zneužívaniu moci, ktoré je charakteristické pre sexuálne obťažovanie v rámci organizácií dochádza práve preto, že nerovnosti medzi pohlaviami a diskriminácia na základe pohlavia sú zakorenené v našej patriarchálnej kultúre.

Z tohto prehľadu teórií sexuálneho obťažovania vyplýva, že sexuálne obťažovanie je v prvom rade záležitosť uplatňovania moci. Vyvracia tým argumenty prirodzeného/biologického modelu, ktorý poukazuje na fenomén sexuálneho obťažovania ako záležitosť spojená so sexualitou alebo sexuálnou príťažlivosťou. Podľa Paludi a Barickman (1991) sa práve tento model (organizačný) v kombinácii so sociokultúrnym modelom najlepšie hodí pre pochopenie fenoménu sexuálneho obťažovania. Navyše ponúka možnosti, ako takémuto nežiaducemu správaniu čeliť. Organizačné teórie tiež ponúkajú prepracovanejšie koncepty, ktoré zohľadňujú sociokultúrne vzorce, ale tiež sú citlivé ku konkrétnemu kontextu a organizačnému prostrediu.

2.2. Sexuálne obťažovanie vo vysokoškolskom prostredí

Ako je už zrejmé zo samotného názvu kapitoly, na nasledujúcich riadkoch sa budem venovať sexuálnemu obťažovaniu vo vysokoškolskom prostredí. Budem sa snažiť vytýčiť určité odlišnosti od pracovného prostredia, či iných organizácií

a charakterizovať špecifiká sexuálneho obťažovania odohrávajúceho sa v akademickom prostredí.

2.2.1. Výskumy v zahraničí

V tejto podkapitole som sa rozhodla predstaviť najznámejšie výskumy sexuálneho obťažovania na vysokých školách zo zahraničia. V Spojených štátoch sa v ako prvej krajine začalo s výskumami sexuálneho obťažovania, a to na konkrétnych amerických univerzitách, napr. na Floridskej univerzite, na univerzite v Iowe, na univerzite vo Východnej Karolíne, či na Michiganskej univerzite. V európskom kontexte sa ale táto téma začala skúmať až z odstupom času.

Prvú komplexnú prehľadovú štúdiu zaoberajúcu sa sexuálnym obťažovaním na vysokých školách v Amerike vydali autorky Dziech a Weiner a to v roku 1984. V štúdiu sa primárne sústredili len na obťažovanie študentiek vyučujúcimi – mužmi. Autorky zrovnávali existujúce výskumy na konkrétnych univerzitách a došli k výsledkom, že 20 až 30% študentiek bolo v priebehu vysokoškolského štúdia sexuálne obťažovaných vyučujúcim – mužom. Čo je ale nemalé číslo na to, koľko žien – študentiek študovalo v tom období na amerických vysokých školách. Ako uvádza Dziech a Weiner, problém sexuálneho obťažovania na vysokých školách bol skúmaný iba lokálne a nehovorilo sa veľa o týchto výskumoch, ale čísla, ktoré z nich vzišli sú alarmujúce (Dziech, Weiner, 1984).

Ďalšie veľmi rozsiahle reprezentatívne šetrenie problematiky sexuálneho obťažovania na vysokých školách v americkom prostredí riešil autorský tím – Hill a Silva, ktoré analyzovali celonárodný výskum prebiehajúci v roku 2005 iniciovaný Americkou asociáciou žien na univerzitách (*American Association of University Women*). Tie však nezúžili pole pôsobnosti iba na obťažovanie žien mužmi, ale zamerali sa na to, ako často môžu byť medzi obeťami sexuálneho obťažovania aj muži. Do šetrenia však zahrnuli aj prípady obťažovania medzi študujúcimi, kde došli k výsledkom, že skúsenosť so sexuálnym obťažovaním zo strany vyučujúcich alebo spolužiakov mali až dve tretiny študujúcich, čo sú o dosť väčšie čísla, k akým sa dopracoval prvý výskumný tím – Dziech, Weiner. Z toho skoro jedna tretina uviedla, že má skúsenosť s fyzickým obťažovaním (sexuálny nátlak alebo obchytkávanie) a väčšina študujúcich mala skúsenosť s „bezkontaktným“ obťažovaním, tzn. sexistické poznámky, či emaily. Autorky ďalej zdôraznili, že aj muži sú obťažovaní, ale iným

spôsobom, ako ženy. Mužov sa týka hlavne slovné urážanie hanlivými výrazmi pre gayov, zatiaľ čo ženy – študentky musia najčastejšie čeliť sexuálnym poznámkam, gestám alebo pohľadom. Avšak i napriek týmto zisteniam sa potvrdil predpoklad, že iniciátormi sexuálneho obťažovania sú častejšie muži než ženy (Dziech, Weiner, 1984).

2.2.2.Špecifiká sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí

Ako som v úvode uviedla, sexuálne obťažovanie na vysokých školách je fenomén, ktorý ma na rozdiel od sexuálneho obťažovania prebiehajúceho v pracovnom prostredí určité špecifiká, a tak som sa rozhodla venovať mu viac pozornosti. Tento fakt dokladajú aj zahraniční autori a autorky, napr. Paludi, Barickman (1991).

Dziech a Weiner (1984) venujú vo svojom diele značnú pozornosť charakteristikám a rysom vysokých škôl. Podľa nich sú vysoké školy prostredím, v ktorom sú „dobré“ podmienky pre existenciu sexuálneho obťažovania, pretože je tam nedostatok žien v pozíciách moci a relatívna autonómia akademikov a akademičiek. Dziech a Weiner (1984) sa zhodujú, že je len málo profesií, ktoré zaručujú toľko priestoru pre kontrolu nad toľkými osobami. Vyučujúci tak majú absolútnu moc udeľovať známky, mať absolútnu kontrolu nad obsahom kurzov a nariaďovať povinnú dochádzku. Ďalej je pre akademické prostredie typická výrazná mocenská nerovnováha medzi študentmi a vyučujúcimi. Konkrétne Dziech a Weiner hovoria, že „*sexuálne obťažovanie znamená zneužitie moci a postavenia vyučujúcim/vyučujúcou*“ (1984, s. 21). Tomuto problému na vysokých školách nahráva tiež nezávislosť jednotlivých katedier, ktoré sú odolné voči určitej centralizácii, čím sa ich riadenie stáva veľmi náročným. Dziech a Weiner popisujú v svojom diele ďalšie charakteristické rysy univerzít, a to konkrétne: kolegiálnosť medzi vyučujúcimi, ktorá je podľa nich len mýtom a naopak na univerzitách prevláda nesúdržná atmosféra a konkurenčné prostredie (1984, s. 49); tolerancia výstredného správania vyučujúcich, čo na jednej strane môže byť veľmi obohacujúce, no na strane druhej, existuje reálne nebezpečenstvo, že takéto správanie vyučujúceho prekročí určité hranice (1984, s.50); prístup k samotným študujúcim, ktorý je typický výraznou nerovnováhou moci a z toho vyplýva fakt, že vyučujúci nazerajú na študujúcich ako na tvárne podriadené indivídua, ktoré sú plne v rukách a pod vplyvom vyučujúcich (1984). Všetky tieto vyššie uvedené

charakteristiky negatívnym spôsobom ovplyvňujú problematiku riešenia sexuálneho obťažovania v akademickom prostredí.

Ak sa na to pozrieme celkovo, môžeme zhrnúť, že vysokoškolské prostredie má veľa svojich špecifických rysov. Tie však veľmi nahrávajú šíreniu sexuálneho obťažovania i následnej neochote sa celou vecou zaoberať. Ako som vyššie uviedla, výskyt tohto fenoménu podporujú určité kľúčové faktory, ktoré sa dotýkajú kultúry a štruktúry akademického prostredia, celkového nastavenia a nakoniec rozdelenia moci. Ak tieto faktory preniesieme do praxe, prejaví sa to práve prvotným tabuizovaním sexuálneho obťažovania, následným zľahčovaním konkrétnych prípadov, či podceňovaním dopadov fenoménu na študujúcich³.

2.2.3. Dopady sexuálneho obťažovania na študujúcich

Pokiaľ sa študujúci stretnú behom štúdia so sexuálnym obťažovaním, môže to pre nich mať závažné dôsledky do budúcnosti. Pravdepodobne to povedie k zníženiu motivácie k štúdiu, tým pádom k prerušeniu štúdia (Dzeich, Weiner 1984), alebo k zmene študijného odboru, či školy (Paludi, Barickman 1991). Určite takáto negatívna skúsenosť tiež vedie k negatívnemu vzťahu voči škole ako inštitúcii a narušuje dôveru študujúcich v univerzitu (Paludi, Barickman 1991). Nehovoriac o psychických dopadoch na obťažované osoby, ktoré bližšie popisujú napríklad Paludi s Barickman (1991), konkrétne: znížené sebavedomie, strach, pochybnosti o sebe a o štúdiu, problém sústrediť sa na hodinách a s tým spojená znížená aktivita vo výuke. Ako ďalej rozvíja vo svojom diele Renzetti a Curran: „*Fenomén sexuálneho obťažovania má tak minimálne za následok to, že medzi študentmi/študentkami a učiteľmi/učiteľkami alebo inými nositeľmi/nositeľkami autority vznikajú skôr napäté než plodné vzťahy*“ (2003, s. 164).

Aj na základe týchto výňatkov je viditeľné, že skúsenosť akou je sexuálne obťažovanie má ničivé dopady ako na psychické zdravie študujúcich, taktiež na ich študijné výkony. Renzetti a Curran (2003) ďalej dospeli k záveru, že táto skúsenosť sa môže ďalej podpísať negatívnym spôsobom aj na budúcom rozvoji danej osobnosti, ako z psychického, tak i z profesionálneho a kariérneho hľadiska, keďže osoba, ktorá sa

³Konkrétne dopady sexuálneho obťažovania sú tak obširným javom, (aj kvôli ktorému by sa sexuálnemu obťažovaniu v akademickom prostredí mala venovať väčšia pozornosť) že som sa rozhodla venovať im celú podkapitolu.

stane terčom sexuálneho obťažovania potom môže trpieť pocitmi menejcennosti, stratou sebadôvery a ďalšími vyššie uvedenými problémami.

Dôsledky sexuálneho obťažovania sa však nedotýkajú len samotnej obeť sexuálneho obťažovania, ale negatívnym spôsobom ovplyvňujú aj školskú skupinu, resp. kolektív obeť⁴. Skúsenosť so sexuálnym obťažovaním vie veľmi negatívnym spôsobom ovplyvniť v ďalšom štúdiu nielen obeť, ale aj narušiť klímu v celom kolektíve. Ak sa pozrieme na celú šírku týchto dopadov, je naozaj potrebné, aby sa na vysokých školách prijali formálne opatrenia bojujúce proti sexuálnemu obťažovaniu, pokiaľ chcú univerzity a fakulty naďalej plniť poslanie, s ktorým boli založené.

2.3. Prístup k sexuálnemu obťažovaniu v Českej republike a na Slovensku

V porovnaní s angloamerickým prostredím, či so situáciou v západných krajinách Európy má v prístupe k sexuálnemu obťažovaniu stále veľké nedostatky, ako Česká republika, tak aj Slovensko. Až do nedávnej doby totižto tomuto fenoménu nebola venovaná výrazná pozornosť, ani v jednej z týchto krajín. Väčší záujem sa prejavil až v posledných rokoch. Česká republika, hlavne čo sa výskumov v tejto oblasti týka, je na tom podstatne lepšie. Keďže napríklad, na Slovensku zatiaľ neprebehol ani žiaden celoplošný výskum mapujúci sexuálne obťažovanie a jeho výskyt v akademickom prostredí.

Zvýšená pozornosť sa tomuto problému začala prikladať až pri vstupovaní oboch krajín do EÚ⁵, kedy sa naše právne poriadky museli prispôbiť právnemu poriadku EÚ. Vtedy bola aj časť európskej antidiskriminačnej legislatívy zapracovaná do práva

⁴Negatívne dopady sexuálneho obťažovania na skupinu som bližšie rozoberala vo svojej predošlej bakalárskej práci. Pre predstavu, však uvádzam krátke zhrnutie konkrétnych dopadov na kolektív: konflikty v kolektíve, prípadné prehĺbenie nezhôd; zmena vzťahu voči obeť; žiarlivosť; negatívny vplyv na nasledujúce vyučovanie; zmena kolektívneho vnímania osobnosti vyučujúceho; strata dôvery voči vyučujúcemu a voči škole ako inštitúcii; vyhýbanie sa kontaktu s vyučujúcim; obmedzenie vo výbere predmetov a vedenia záverečných prací obeť aj prihliadajúcich spolužiakov; ostrážitosť pri komunikácii s vyučujúcim.

LUKÁČOVÁ, Ivana. *Sexuálne a gendrovo motivované obťažovanie na vysokých školách - Negatívne dopady na skupinu* [online]. 2014. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/121809>.

⁵Vstup do EU bol jednotný v prípade obidvoch krajín (aj Česká republika, aj Slovensko), a to od 1.mája 2004 spolu s ďalšími ôsmimi krajinami – Estónsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Malta, Cyprus.

ČR a SR. Ide konkrétne o novelizovanú smernicu (2002/73/ES) o zavedení zásad o rovnom zachádzaní pre mužov a ženy⁶.

I napriek vyvíjajúcej sa právnej úprave tohto fenoménu sa diskusia či riešenie stretáva skôr s neochotou až odporom vo verejnosti a prevláda dlhodobý nezáujem a prehliadanie tejto problematiky v Českej republike aj na Slovensku. Vohlídalová (2010) to na českej strane odôvodňuje takto: (1) kultúrno-historický kontext (spojený s komunizmom, ktorý odmietal myšlienky feministického hnutia natoľko, až sa česká spoločnosť ešte veľa rokov po revolúcii stala málo citlivou voči genderovej nerovnosti); (2) neskoré zavedenie legislatívnych úprav (ktoré súvisí s nízkou senzitivitou českej spoločnosti voči diskriminácii vôbec); (3) nedostatočné výskumné zmapovanie problému sexuálneho obťažovania (preto sa problém môže zdať neviditeľným).

Veľmi obdobné je to aj na Slovensku, čo dokladá Holubová (2007), ktorá hovorí: *„Celková senzibilita slovenskej spoločnosti na sexuálne obťažovanie je nízka. Prevažujúcim názorom slovenskej spoločnosti je ... ľahostajnosť voči sexuálnemu a šikanóznemu obťažovaniu. Aj u žien sa zistila ambivalentnosť- nejednoznačnosť v posudzovaní čo je a čo nie je sexuálne obťažovanie, psychické násilie. Ženy sú citlivejšie na prejavy sexuálneho obťažovania fyzického charakteru, verbálne a neverbálne útoky nereflektujú jednoznačne ako sexuálne obťažovanie.“* (Holubová, 2007; s. 4).

Na nasledujúcich riadkoch rozoberiem problematiku právnych úprav, ako aj výskumov realizovaných v tejto oblasti v oboch štátoch. Avšak pre väčšiu prehľadnosť textu, som sa rozhodla venovať sa každému štátu zvlášť.

2.3.1.Právna úprava sexuálneho obťažovania v Českej republike

V tejto kapitole sa pokúsim priblížiť českú legislatívu, ktorá sa zaoberá problematikou sexuálneho obťažovania a konkrétne zákony, ktoré rozoberajú tento problém. Cieľom bude predstaviť, nakoľko je téma sexuálneho obťažovania ukotvená v českom právnom ráde. Určite sa budem opierať o antidiskriminačný zákon, ktorý hrá zásadnú úlohu pri riešení tejto problematiky.

⁶ Jej celé znenie uvádzam na začiatku bakalárskej práce v podkapitole - 2.1.1. A priori definície a empirické definície

Pojem sexuálne obťažovanie nebol v českom práve dlho definovaný. Prelom nastal až v roku 2000, čo súviselo so vstupom do Európskej únie, konkrétne s prípravnými opatreniami na vstup. Naproti tomu, v USA bol zákon zakazujúci diskrimináciu na základe pohlavia prijatý už v roku 1972 (Dziech, Weiner,1984).

Do českej legislatívy sa pojem sexuálne obťažovanie dostal prvýkrát v rámci novely zákoníka práce č. 155/2000 Zb., ktorou sa menil zákon č.65/1965 Zb., kde v § 7 ods. 2 je uvedené:

„Nikdo nesmí výkonu práv a povinností vyplývajúcich z pracovněprávních vztahů zneužívat na újmu jiného účastníka pracovněprávního vztahu nebo k ponižování jeho lidské důstojnosti. Za ponižování lidské důstojnosti se považuje i nežádoucí chování sexuální povahy na pracovišti, které je nevíтанé nevhodné nebo urážlivé nebo které může být druhým účastníkem pracovněprávního vztahu oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, která ovlivňují výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů“ (Sbírka zákonů č. 155/2000, s. 2290 - 2291).

V právnom ošetrení sexuálneho obťažovania šlo o veľký posun, no táto úprava mala aj určité nedostatky. Tie sa týkali hlavne zákazu sexuálneho obťažovania, pričom definícia nezahrnula aj gendrovo motivované obťažovanie a taktiež v úprave neboli zahrnuté miesta mimo výkonu práce (napr. služobné cesty).

Ďalším posunom bolo však prijatie novely zákona účinnej od 1.marca 2004, konkrétne zákon č. 46/2004 Zb. Táto novela bola konkrétnou reakciou na európsku smernicu 2002/73/ES, rozoberajúcu problematiku sexuálneho obťažovania na pracovisku⁷. Vďaka tejto novele (46/2004 Zb.) sa v zákonníku začalo rozlišovať medzi obťažovaním z dôvodu pohlavia a sexuálnym obťažovaním, pričom obťažovanie z dôvodu pohlavia nemá sexuálny podtext a jeho príčinou je príslušnosť k pohlaviu obete. Novelizovaný zákon obťažovanie z dôvodu pohlavia chápe ako:

„.... jednání, které je zaměstnancem, jehožse to týká, oprávněně vnímáno jako nevíтанé, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti“ (Sbírka zákonů č. 46/2004, s. 746).

⁷Konkrétne znenie sa nachádza v kapitole 2.4. Prístup k sexuálnemu uobťažovaniu v Českej republike a na Slovensku.

Ďalej táto novela definuje samostatne aj sexuálne obťažovanie v §1 ods. 9:

„sexuálnym obťažovaním se rozumí jednání sexuální povahy v jakékoliv formě, které je dotčeným zaměstnancem oprávněně vnímáno jako nevíтанé, nevhodné nebo urážlivé

a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, které ovlivní výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů“ (Sbírka zákonů č. 46/2004, s. 746 - 747).

Aby sme mohli charakterizovať určité chovanie ako sexuálne obťažovanie musí podľa českej legislatívy spĺňať tri podmienky: (1) ide o jednanie so sexuálnym charakterom, pričom môže nadobudnúť verbálnu (nevhodné vtipy, sexuálne návrhy), neverbálnu (vystavovanie nevhodných fotografií, vulgárne gestikulácie), či fyzickú podobu (od dotykov až po sexuálny útok); (2) obeťou je takéto správanie vnímané ako nevíтанé, nevhodné alebo urážlivé; (3) zámer alebo dôsledok tohto správania a) vedie k zníženej dôstojnosti osoby, b) vedie k vytvoreniu nepriateľského, ponižujúceho alebo znepokojujúceho pracovného prostredia, c) je podmienkou pre rozhodnutie, ktoré ovplyvní výkon práv a povinností vyplývajúcich z pracovnoprávných vzťahov (Křížiková, Maříková, Uhde, 2006).

Veľkým krokom späť bolo však prijatie novely zákona č. 262/2006 Zb., ktorá vstúpila v platnosť od januára 2007, pretože jej prijatím sa časť o sexuálnom obťažovaní úplne vypustila zo zákonníka práce, a to konkrétne §16 ods. 2, ktorý už iba zakázal akúkoľvek diskrimináciu v pracovnoprávných vzťahoch. A tak, až do momentu, kedy bol prijatý antidiskriminačný zákon (presne 17. júna 2009) bola Česká republika opäť bez právneho ošetrovania sexuálneho obťažovania, čo bolo opakovane kritizované zo strany EÚ.

Antidiskriminačný zákon schválila Poslanecká snemovňa prehlasovaním veta prezidenta Václava Klauza. Tento právny dokument je veľmi významnou súčasťou právnej úpravy sexuálneho obťažovania, pretože usmerňuje, v akých situáciách a z akých dôvodov je diskriminačné správanie zakázané a tiež definuje pojmy, ktoré sa vzťahujú k diskriminačnému správaniu, a to: priama diskriminácia, nepriama diskriminácia, sexuálne obťažovanie a obťažovanie, prenasledovanie apod.

Obťažovanie antidiskriminačný zákon definuje ako: „...*nežádoucí chování související s ... rasou, etnickým původem, národností, pohlavím, sexuální orientací, věkem, zdravotním postižením, náboženským vyznáním, vírou, či světovým názorem*

a) jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo

b) které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů“ (198/2009 Sb. – antidiskriminační zákon).

A sexuálne obťažovanie definuje ako: „*sexuálním obtěžováním se rozumí chování podle odstavce 1, které má sexuální povahu“ (198/2009 Sb. – antidiskriminační zákon).*

2.3.2. Právna úprava sexuálneho obťažovania na Slovensku

V tejto podkapitole sa pokúsím priblížiť vývoj slovenskej legislatívy zaoberajúcej sa problematikou sexuálneho obťažovania. Keďže slovenská legislatíva je do veľkej miery ovplyvnená tou európskou, naviažem na obdobie vstupu Slovenska do Európskej únie a postupným prijímaním zákonov a úprav s tým spojených⁸. Ako som vyššie uviedla, kľúčovým dokumentom na európskej úrovni bolo pri vstupe Slovenska do EÚ smernica č. 2002/73/ES. Avšak smernica nebola zaradená do zákonov v úplnom znení, ale prešla určitou korektúrou, ktorá sa práve týkala sexuálneho obťažovania. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstvo spravodlivosti SR odmietli koncom roka 2005 pripustiť nesplnenie smernice č. 2002/73/ES s tvrdením, že sexuálne obťažovanie je možné zahrnúť aj pod pojem obťažovanie, ktorý je upravený v Antidiskriminačnom zákone, tak aj v Zákonníku práce. Ďalej sa odvolávali na skutočnosť, že z Európskej komisie neprišlo žiadne upozornenie, aby sa pojem sexuálneho obťažovania v slovenskej legislatíve upresnil (Magurová, Z. 2008, s. 12).

V dôsledku formálnych oznámení z Európskej komisie, ktorá upozornila Slovenskú republiku o porušení zmluvy, na neprávnu alebo neúplnú transpozíciu rasovej, rámcovej aj zamestnaneckej smernice v Antidiskriminačnom zákone, boli realizované dve novelizácie Antidiskriminačného zákona. Mali za cieľ odstrániť vytknuté nedostatky.

⁸Bližšie európsku legislatívu rozoberám v predchádzajúcej kapitole.

Prvá novelizácia nastala prijatím zákona č. 326/2007 Z. z. zo dňa 20. júna 2007, ktorým sa mení a dopĺňa Antidiskriminačný zákon o odsek týkajúci sa obťažovania ako takeého. Druhá novelizácia z dňa 14. februára 2008 bola schválená NR SR a vďaka nej sa rozprúdila diskusia na túto tému, pretože novinkou v legislatíve sa stalo sexuálne obťažovanie, definované nasledovne: „*Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zstrašujúce, ponižujúce, zneuctvujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie.*“ (Zákon č. 85/2008 Z. z.⁹) Spomínaná novela vstúpila do platnosti odo dňa 14. marca 2008 a nadobudla účinnosť od 1. apríla 2008.

Ak si tento zákon zrovnáme s európskou smernicou, ktorá pojednáva o problematike sexuálneho obťažovania¹⁰ zistíme, že slovenská legislatíva chápe sexuálne obťažovanie v značne zúženej miere.

Dôležitosť ukotvenia pojmu sexuálne obťažovanie do právnej úpravy vidím z hľadiska rozšíreného povedomia pre populáciu, na základe čoho môžu poškodené osoby ľahšie rozoznať, či správanie, ktorého sa niekto na nich dopustil spadá do sexuálne obťažujúceho alebo nie. Ďalej je potrebné dodať, že ak by tento fenomén nebol ukotvený v našej legislatíve, obeť sexuálneho obťažovania by sa len ťažko mohli dovolať právnej pomoci, ak by zákony nedefinovali sexuálne obťažovanie.

Čo však stále vnímam ako nedostačujúce, je fakt, že v mnohých krajinách je sexuálne obťažovanie legislatívne upravené, no na Slovensku však takýto zákon chýba a pokrývajú ho iba Antidiskriminačný zákon a Zákonník práce. V trestnom zákone, kde sú trestné činy ako znásilňovanie a obmedzovanie osobnej slobody, trestný čin a ani priestupok sexuálneho obťažovania neexistuje a porušenie Antidiskriminačného zákona nie je priestupkom a ani trestným činom. Polícia sexuálne obťažovaným pomôže iba v takom prípade, ak by sa dal čin označiť za sexuálny útok, znásilnenie, vydieranie alebo útlak.

Druhým veľkým nedostatkom v právnom systéme, je fakt, že legislatíva sa v rámci zákonov díva na sexuálne obťažovanie ako na fenomén, ktorý prebieha len

⁹Mení alebo dopĺňa sa ňou Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Antidiskriminačný zákon)

¹⁰Smernica č. 2002/73/ES - jej celé znenie uvádzam v podkapitole 2.1.1. A priori a empirické definície.

v pracovnoprávných vzťahoch a doteraz žiaden zákon neošetruje sexuálne obťažovanie aj ako problematiku týkajúcu sa akademického prostredia. Čo navonok vyzerá akoby sexuálne obťažovanie bolo v akademickom prostredí nepoznaným fenoménom, avšak opak je pravdou, čo potvrdzujú aj zahraničné výskumy. Z hľadiska závažnosti dopadov na život študujúcich, je potrebné, aby zákony definovali sexuálne obťažovanie aj z hľadiska akademického prostredia.

2.3.3.História výskumov ohľadom sexuálneho obťažovania v ČR

Výskumy v Českej republike zaoberajúce sa témou sexuálneho obťažovania nemajú dlhú históriu a môžeme ich rozdeľovať, podľa toho, v akom prostredí prebiehali. Vďaka tejto selekcii delíme výskumy na tie, ktoré prebiehali v pracovnom prostredí a tie, ktoré prebiehali na akademickej pôde, ktorých predstavenie bude kľúčovým nástrojom v tejto podkapitole.

Prvý výskum sexuálneho obťažovania prebiehal v roku 2004 pod vedením Aleny Křížkovej a ďalších autoriek, ktorý skúmal problematiku sexuálneho obťažovania v pracovnoprávných vzťahoch¹¹. Ten ukázal, že štvrtina populácie, ktoré pracuje alebo niekedy pracovala sa na pracovisku stretla so sexuálnym obťažovaním (Křížková, Maříková, Uhde 2006). Zverejnením tohto výskumu sa dokázalo to, že sexuálne obťažovanie v českom pracovnom prostredí predsa existuje a vďaka tomu sa fenomén sexuálneho obťažovania viac ukotvil vo vedeckom diskurze.

Na tento výskum naviazala akási druhá vlna výskumov, ktoré sa obrátili už na akademické prostredie, kde mapuje skryté mechanizmy sexuálneho obťažovania. Prvý výskum bol realizovaný Sociologickým ústavom AV ČR na prelome rokov 2008 a 2009 a druhú štúdiu realizovala Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovej. Marta Vohlídalová, Kateřina Šaldová a Barbora Tupá (hlavné výskumníčky z prvého výskumu) previedli v rámci projektu Bariéry prípadovú štúdiu na vybranej vysokej škole. Štúdia sa skladala z dvoch častí, a to kvalitatívnej a kvantitatívnej. Kvantitatívnej časti výskumu sa zúčastnilo 700 študujúcich, z toho 464 študentiek a 236 študentov. Bádateľky využili v rámci projektu dotazníkové šetrenie, konkrétne štandardizovaný výskumný nástroj – *Sexual Experiences Questionnaire* (SEQ) . Zamerali sa na tri typy obťažovania, a to: gendrové obťažovanie, nevyžiadané sexuálne správanie a sexuálny nátlak. Tematicky sa autorky orientovali na tri hlavné oblasti: 1. skúsenosti študujúcich

¹¹Výskumný projekt niesol názov: „Analýza výskytu obtěžování žen a mužů z důvodu pohlaví a sexuálního obtěžování na pracovišti.“ Bol realizovaný v rokoch 2004 až 2005 Sociologickým ústavom AV ČR.

s rôznymi formami obťažujúceho správania zo strany vyučujúcich; 2. spôsob, akým študujúci sexuálne obťažovanie vymedzujú; 3. aké majú študujúci predstavy v rámci riešenia tohto problému na ich škole.

Pokiaľ šlo o skúsenosti študujúcich, výsledky ukázali, že najčastejšie sa stretli s niektorou z foriem gendrovo motivovaného obťažovania. Zažilo ho 66% študujúcich. Jednoznačne najviac skúseností majú študenti a študentky so zosmiešňujúcimi poznámkami o ženách a mužoch, ich vzhľade a schopnostiach – 47% študentov a 53% študentiek. Cez 18% má podľa sondy skúsenosť s nevítanou sexuálnou pozornosťou a 9% so sexuálnym nátlakom.

Výsledky ukázali tiež výrazný rozdiel, medzi podielom študujúcich, ktorí odpovedali kladne na otázku, či boli sexuálne obťažovaní vyučujúcim/vyučujúcou alebo iným zamestnancom školy a podielom tých, ktorí uviedli, že majú skúsenosť s jednotlivými formami obťažujúceho správania. Zatiaľ čo 22% študujúcich malo skúsenosť so sexuálnym obťažovaním zo strany vyučujúceho (konkrétne nevítaná sexuálna pozornosť a sexuálny nátlak) a 66% študujúcich malo aspoň raz skúsenosť s gendrovo motivovaným obťažovaním, na konkrétnu otázku, či behom štúdia zažili sexuálne obťažovanie zo strany vyučujúceho alebo iného zamestnanca školy, odpovedalo kladne len 13 dievčat (2,8%) a 6 chlapcov (2,5%). Autorky zdôrazňujú, že aj v zahraničných výskumoch je tendencia študujúcich chápať ako sexuálne obťažovanie len jeho ťažšie formy, zatiaľ čo tie „ľahšie,“ (napr. vytváranie nepriateľského prostredia) medzi sexuálne obťažovanie nezahŕňajú. Pre jednoznačné pochopenie tohto javu, uvádzam z výskumu vyplývajúce výsledky, kedy autorky respondentom predložili niekoľko situácií a študujúci mali uviesť či ide o sexuálne obťažovanie alebo nie.

Nevítaná sexuálna pozornosť a sexuálny nátlak:

- pokus o telesný kontakt i napriek jasnému odmietnutiu – 99% študentiek a 97% študentov uviedlo, že ide o sexuálne obťažovanie
- pokus o znásilnenie – 98% študentiek a 97% študentov
- opakované verbálne pokusy o naviazanie milostného vzťahu – 96% študentiek a 88% študentov.

Zatiaľ, čo formy typu: pozvanie na súkromnú schôdzku (43% študentiek a 29% študentov); komentovanie vzhľadu (29% študentiek a 22% študentov); používanie

štekklivých učebných materiálov (25% študentiek a 17% študentov) a zvýhodňovanie kvôli pohlaviu (25% študentiek a 30% študentov) študujúci uvádzali oveľa nejednoznačnejšie odpovede, či ide o sexuálne obťažovanie alebo nie.

Dotazníkovú šetrenie tiež dopĺňala kvalitatívna sonda v podobe 18 hĺbkových rozhovorov so študujúcimi. Autorky sa ich konkrétne pýtali, čo si predstavujú pod pojmom sexuálne obťažovanie. V ich odpovediach sa objavovali tendencie typu:

- dôležitý je mocenský aspekt – nerovnováha v postavení aktérov
- je to správanie trvalejšieho charakteru, ktoré sa objavuje i cez značný odpor obete
- dôležitá je tiež subjektívna dimenzia (správanie, ktoré si obťažovaná osoba nepraje).

Autorky ďalej zdôraznili, že české vysoké školy nemajú jasne definované pravidlá, ako s prípadmi sexuálneho obťažovania zaobchádzať. Takéto nastavenie presných pravidiel pre vymedzenie, riešenie a postihovanie problému by však podľa výskumu uvítalo 55% študentov a 74% študentiek. Výsledky ďalej ukázali, že len 30% študujúcich vie, kam by sa v prípade sexuálneho obťažovania zo strany vyučujúcich či iných zamestnancov školy mali obrátiť. (Vohlídalová, Šaldová, Tupá, 2010)

Paralelne s prvým výskumom prebiehal výskum – *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: výskyt a vnímání*, ktorý realizovala Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovej¹² a prebiehal pod vedením Ireny Smetáčkovej, Petra Pavlíka a Kataríny Kolárovej. Mapoval rovnakú problematiku, ale na 11 vysokých školách a univerzitách a dával si za cieľ zistiť, ako študujúci rozumejú pojmu sexuálne obťažovanie, či a koľkokrát sa s takýmto správaním v rámci školy stretli a aké pocity v nich prípadná skúsenosť vyvolala. Výskum obsahoval taktiež kvantitatívnu aj kvalitatívnu časť, pričom dotazníkového šetrenia sa zúčastnilo viac ako 800 študujúcich a hĺbkové rozhovory poskytlo 40 študujúcich.

Vzorom pre dotazníkové šetrenie bol opäť *Sexual Experiences Questionnaire* (SEQ). Výsledky ukázali, že za sexuálne obťažovanie najčastejšie označujú správanie,

¹²Výskum prebiehal vďaka finančnej podpore Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy (Národný program výskumu II, číslo projektu 2E08058).

ktoré sa explicitne týka sexuality, presnejšie 31% študujúcich. Ak sa zameriame na konkrétne prejavy, tak ide o: snahu o fyzický kontakt (58%) a návrhy na zblíženie prípadne sexuálne vydieranie 53% považuje za sexuálne obťažovanie. Podľa 26% študujúcich je súčasťou sexuálneho obťažovania zneužitie moci, obmedzovanie a prekračovanie hraníc. Podľa 18% je podmienkou nesúhlas a negatívne emócie spojené s obťažujúcim správaním. Iba 0,2% študujúcich v rámci svojej definície sexuálneho obťažovania zmienila, že študujúci môžu svojím vlastným správaním vyvolať sexuálne obťažovanie.

Na bezprostrednú otázku, či majú skúsenosť so sexuálnym obťažovaním odpovedalo kladne iba 3% študujúcich, pričom z toho 3,7% tvorili muži a 2,6% ženy¹³. Pritom s niektorým správaním, ktoré spadá do definície sexuálneho obťažovania malo skúsenosť 78% študujúcich. Podľa typu správania bola kladná skúsenosť takáto:

- rozdielne zaobchádzanie kvôli tomu, či je človek mužom alebo ženou – 48%
- nevhodné až zosmiešňujúce poznámky o ženách a mužoch – 54%
- znevažujúce až urážlivé správanie kvôli tomu, že je človek ženou alebo mužom – 11%
- rozprávanie sexuálne ladených príbehov a vtipov – 32%
- materiály zobrazujúce ženy alebo mužov ako sexuálne objekty – 13%

Výskumný tím sa tiež pýtal na to, či majú sprostredkovanú skúsenosť so sexuálnym obťažovaním, teda, či poznajú niekoho, kto zažil sexuálne obťažovanie v rámci štúdia, pričom kladne odpovedalo 80% z respondentov. I napriek týmto zisteniam študujúci považujú sexuálne obťažovanie na VŠ ako ojedinelý jav, pretože iba 16% z nich tvrdí, že sa na VŠ vyskytuje (10% tvrdí, že často; 16% tvrdí, že občas).

Dotazníková sonda sa pýtala študujúcich tiež na to, kto je iniciátorom a kto obeťou podľa nich a tiež to, v akom prostredí sa sexuálne obťažovanie najčastejšie objavuje. Respondenti odpovedali takto: iniciátorom sú vyučujúci muži – 82%; iniciátorkou je vyučujúca žena – 1%; obeťou sú študentky – 91%; obeťou sú študenti 2%; k sexuálnemu obťažovaniu dochádza najčastejšie pri konzultáciách – 55%; alebo pri akciách mimo školu – 39%. Veľká väčšina študujúcich nevie, či sú na ich škole

¹³To je opačné zistenie ako v prvom výskume, keďže v ňom kladne na otázku, či majú skúsenosť so sexuálnym obťažovaním odpovedalo viac žien, presnejšie 13 (2,8 %) a mužov – študentov iba 6 (2,5 %).

nejaké pravidlá pre riešenie prípadov sexuálneho obťažovania, a to až 93%. A iba 5% študujúcich majú vedomosť o takýchto pravidlách (Smetáčková, Pavlík, 2011).

Na svoj prvý výskum naviazali Irena Smetáčková a Peter Pavlík kvantitatívnym výskumom, ktorého dotazníkové šetrenie sa zaoberalo sexuálnym obťažovaním zo strany vyučujúcich v rámci stredných škôl. Zúčastnilo sa ho 1237 študujúcich a bol realizovaný v roku 2010¹⁴ (Smetáčková, Pavlík, 2011a).

2.3.4.História výskumov ohľadom sexuálneho obťažovania v SR

Výskumy v rámci sexuálneho obťažovania na Slovensku nemajú dlhú históriu. V porovnaní so západnými, či angloamerickými krajinami kde prvé výskumy prebiehali už v 70. rokoch 20. storočia sa situácia na Slovensku javí veľmi odlišným spôsobom, keďže prvý výskum sexuálneho obťažovania v pracovne-právnych vzťahoch bol uskutočnený v roku 2002 a bol realizovaný Strediskom pre výskum práce a rodiny. Výskum bol nazvaný Domáce násilie a násilie páchané na ženách, do ktorého sa zapojilo 891 dospelých žien. Druhá časť výskumu predstavila postoje verejnosti k domácejmu násiliu a násiliu páchaného na ženách a pracovala s údajmi zo vzorku 856 respondentov dospeljej populácie SR. Analýza vyššie spomínaných údajov bola prezentovaná v roku 2003¹⁵. Druhý výskum prebiehal v roku 2006. Ten sa zamerl už na pracovné prostredie a to konkrétne na Šikanovanie a sexuálne obťažovanie na pracovisku. Bol realizovaný Inštitútom pre výskum práce a rodiny na vzorke 1041 respondentov dospeljej pracujúcej populácie. Jeho záverečná analýza bola uverejnená v roku 2007 (Holubová. 2007).

Zarážajúce na tom ale je, že výskum, ktorý by mapoval sexuálne obťažovanie aj v rámci akademického prostredia, zatiaľ na Slovensku neprebehol¹⁶. To len odkazuje na

¹⁴Keďže sexuálne obťažovanie v domácom prostredí nie je predmetom mojej bakalárskej práce, nebudem podrobnejšie predstavovať výsledky tohto výskumu.

¹⁵V roku 2008 prebehol komparatívny výskum k prvému výskumu s názvom – Reprezentatívny výskum výskytu a skúsenosti žien s násilím páchanom na ženách (VAW) na Slovensku, pod vedením Inštitútu pre výskum práce a rodiny. Výskum pracoval s reprezentatívnou vzorkou 827 dospelých žien SR vo veku 18-65 rokov, pričom počet respondentiek tvorí zo základného súboru žien Slovenska (1 762 428) 0.45 %. Zber dát sa uskutočnil pod záštitou agentúry FOCUS. Údaje sa zbierali na základe štandardizovaného dotazníka (Holubová. 2008).

¹⁶Pri prieskume uskutočnených výskumov v rámci tejto problematiky na Slovensku, som na portáli www.crzp.sk narazila na aktuálnu diplomovú prácu z Prešovskej univerzity z apríla 2016, ktorá sa zaoberá sexuálnym obťažovaním na vysokých školách na Slovensku. Autorka uskutočnila aj dotazníkové šetrenie na vysokých školách, podľa štandardizovaného dotazníka SEQ, čo vyplýva z abstraktu práce.

smutný fakt o prehliadaní problematiky sexuálneho obťažovania v slovenskej populácii obecné a ešte výraznejším spôsobom v akademickom prostredí. Aj preto dúfam, že moja bakalárska práca bude aspoň malým prínosom pre slovenské vysoké školstvo a poukáže na problémy, ktoré v ňom reálne sú a pred ktorými zatvárajú kompetentní oči.

Kvôli aktuálnosti práce však zatiaľ nie sú zverejnené výsledky tohto výskumu a práca nebola prístupná. Uvedené údaje sú k dispozícii online na vyššie spomínanom portáli.
Rodovo citlivá sociálna práca: sexuálne obťažovanie na vysokých školách [diplomová práca] / Dominika Tkáčová ; Škol. Monika Bosá. - Prešov, 2016. - 101 s.

3. EMPIRICKÁ ČASŤ

V empirickej časti mojej bakalárskej práce podrobnejšie predstavím dva výskumy realizované na českých a slovenských vysokých školách týkajúce sa problematiky sexuálneho obťažovania. Cieľom mojej bakalárskej práce je dané výskumy a údaje v nich získané, popísať, porovnať v čom sa líšia a v čom naopak zhodujú a pokúsiť sa zanalyzovať tieto zistenia. Výskumy budem podrobnejšie rozoberať z hľadiska metodológie, podrobnejšie predstavím výskumné nástroje, proces zberu dát a výber výskumnej vzorky. V ďalšej časti sa budem venovať už samotnej analýze zozbieraných údajov, pri ktorých sa bližšie zameriam na tri oblasti, a to: (1) formy obťažovania a ich výskyt v českom a slovenskom vysokoškolskom prostredí; (2) vnímanie sexuálneho obťažovania študujúcimi v ČR a SR; (3) iniciátori/ky sexuálneho obťažovania a obťažované osoby na vysokých školách v ČR a SR.

3.1. Metodológia výskumov

Prvý výskumný projekt s názvom *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: výskyt a vnímání*, ktorý prebiehal v českom vysokoškolskom prostredí je z dielne autorov – Ireny Smetáčkovej, Petra Pavlíka a realizovaný pod záštitou Fakulty humanitných štúdií. Výskum prebiehal od decembra 2008 do apríla 2009. So zvolením autorky výskumu – Ireny Smetáčkovej (ktorá je zároveň konzultantkou mojej bakalárskej práce) môžem získané údaje využívať pre účely bakalárskej práce, ale tiež sú dostupné ako na internete, tak aj v tlačenej podobe.

V slovenskom vysokoškolskom prostredí som výskum zameraný na problematiku sexuálneho obťažovania robila ja, práve kvôli účelom tejto bakalárskej práce a prebiehal od polovice apríla do konca júna 2016. Ako typ výskumu som zvolila kvantitatívny výskum založený na dotazníkovom šetrení. Výhodou kvantitatívneho výskumu je všeobecne to, že získané údaje sa dajú ďalej zovšeobecňovať¹⁷ a výsledky štatisticky spracovať a následne je možné ich prehľadné znázornenie napríklad vo forme grafov a tabuliek. Štatisticky znázornené údaje sú tak v tejto podobe ľahšie zapamätateľné a pochopiteľné. O ďalších výhodách dotazníkového šetrenia rozpráva tiež Disman, ktorý hovorí, že sa jedná o: „vysoko efektívnu techniku, ktorá môže

¹⁷Pod podmienkou, že výskum je reprezentatívny.

postihnúť veľký počet jedincov, pri relatívne malých nákladoch (...) v pomerne krátkom čase“ (Disman, 2000, s. 141).

Pretože v mojom aj v českom výskume bolo hlavným cieľom zistiť, ako často dochádza k sexuálnemu obťažovaniu študujúcich zo strany vyučujúcich na vysokých školách, teda zmapovať výskyt tohto negatívneho javu, je dotazníkové šetrenie najvhodnejšou výskumnou metódou. Tiež sa v dotazníkoch zisťovalo, s akými formami sexuálneho obťažovania sa behom svojho štúdia študentky a študenti stretli a ktoré z foriem obťažujúceho správania boli najčastejšie. V sonde som sa ďalej zaoberala, ako študujúci definujú sexuálne obťažovanie, kto podľa ich názoru najčastejšie obťažuje a kto je naopak najčastejšie obťažovaný.

3.2. Zber údajov

V tejto podkapitole popíšem, akým spôsobom prebiehali výbery výskumných vzoriek, v akom prostredí sa tieto výbery uskutočnili a ako sa získavali respondenti a respondentky pre obidva výskumy.

3.2.1. Výskumné postupy a výbery vzoriek v oboch krajinách

Česká republika

Pred zadávaním dotazníkov na vysokých školách si výskumný tím rozdelil vysokoškolských študentov a študentky do troch segmentov, podľa pomeru zastúpenia žien a mužov v jednotlivých odboroch, ktorý bol určený zo *Štatistickej ročenky školstva* (ÚIV, 2008) následne: (1) segment, v ktorom sú odbory s približne rovnomerným zastúpením žien a mužov; (2) segment s odbormi, kde výrazne prevažujú muži; (3) segment, kde boli zastúpené odbory s prevahou žien. Následne sa v každom z týchto segmentov oslovovali študujúci. Dotazník sa zadával v hodinách a v kurzoch, čím sa podarilo získať výskumnú vzorku, ktorú tvorilo 832 osôb z rôznych vysokých škôl a odborov v Českej republike. Z toho bolo 243 (30%) mužov a 584 žien (70%), pričom 5 z opýtaných neuviedlo tento údaj. Pred samotným zberom potrebných údajov však prebiehala pilotáž, ktorá si kládla za cieľ získať spätnú väzbu od respondentov a respondentiek. Touto pilotážnou štúdiou sa ošetrilo to, či je dotazník kompletný a nechýbajú v ňom niektoré dôležité témy, či naopak nie sú niektoré otázky irelevantné, ďalej či respondentky a respondenti zadaným otázkam plne rozumejú a v neposlednom

rade, či sú ponúknuté škály odpovedí úplné. Na pilotážnom šetrení sa podieľalo 50 študentiek a študentov.

Slovenská republika

Zber údajov do empirickej časti mojej bakalárskej práce som uskutočnila za pomoci dotazníkového šetrenia¹⁸. Formu dotazníka som zvolila hlavne pre jeho efektívnosť, keďže som v čo najkratšom čase chcela zozbierať čo najviac údajov. Pre prvotnú sondu problematiky sexuálneho obťažovania na slovenských vysokých školách je tiež forma dotazníkového šetrenia veľmi vhodná. Dotazník som zostavila v súlade s českou sondou, aby spolu vzájomne korešpondovali a mohla som na jeho základe zisťovať rovnaké údaje, ako sa zisťovali pri výskume, ktorý prebehol na českých vysokých školách. Na začiatku môjho výskumu som však urobila chybu, keďže som prvým piatim respondentom a respondentkám ponúkla dotazník v českom jazyku. Síce ma uistili, že češtine rozumejú, v čom ma aj utvrdil fakt, že sa počas vypracovávania dotazníka nepýtali na nejaké nejasnosti, avšak po konzultácii s vedúcou bakalárskej práce som takto zozbierané odpovede z celkového súboru vyradila. Následne som sa snažila čo najcitlivejšie preložiť dotazník z českého jazyka do slovenského a rozhodla sa, že najvhodnejšou formou zadávania bude online zadanie, keďže mi to odporúčali aj spomínaní piati pilotní respondenti. Táto forma zadávania mi príde veľmi efektívna hlavne z hľadiska časovej úspory ako pre zadávateľa, tak aj pre respondentov a respondentky, ktorí majú takto možnosť odpovedať na dotazník kdekoľvek. Aj vďaka tomusa dotazník dostal do rôznych miest a škôl na Slovensku¹⁹, čo je pre účely sondy viac ako prínosné.

Sonda prebiehala medzi súčasnými študentmi a študentkami slovenských vysokých škôl. S ich hľadaním som začala u svojich známych, ktorých som oslovila sprievodným emailom spolu s priloženým odkazom na dotazník, kde po jeho otvorení mohli pristúpiť k samotnému vyplneniu. Zároveň som ich poprosila o šírenie môjho dotazníka. V prvej vlne sa mi vrátilo približne 23 dotazníkov. Následne som rozšírila okruh oslovených známych a rozposlala ho druhýkrát. V tejto druhej vlne bol nárast oveľa rýchlejší, a tak sa mi podarilo zozbierať 73 dotazníkov.

¹⁸Výskumný nástroj rozoberám bližšie v podkapitole 3.2.3. Výskumný nástroj

¹⁹Zastúpenie miest: Bratislava, Košice, Prešov, Banská Bystrica, Nitra, Trnava

V mojom výskume sa mi podarilo dosiahnuť relatívnej reprezentatívnosti vzorku voči cieľovej populácii všetkých vysokoškolských študentov na Slovensku z hľadiska počtu respondentov a respondentiek v súbore. Za rok 2015 totiž študovalo na VŠ 59 % žien a 41 % mužov. V porovnaní s výskumom, ktorého sa zúčastnilo 57,5 % žien - študentiek a 42,5 % mužov – študentov.

Ako vyššie uvádzam, forma zadávania môjho dotazníka na Slovensku sa výrazne líši od zadávania v ČR. Zatiaľ čo v českom výskume boli preškolení administrátori prítomní pri vyplňaní dotazníka študujúcimi, takže im prípadne mohli zodpovedať nejasné otázky, ale taktiež si všímať určité aspekty, ktoré som ja „svojou neprítomnosťou“ zachytiť nemohla (napríklad určité komentáre nad otázkami a podobne). Ďalšiu nevýhodu online zadania s odstupom času vidím v tom, že pri riešení dotazníka študujúcimi chýbala určitá prítomnosť „kontroly“ osobou zadávateľ a alebo administrátora. Čo sa následne prejavilo na neúplnom odovzdaní dotazníkov, keďže riešitelia nemuseli odpoved'ový hárok odovzdať kompletný. A v konečnom dôsledku takáto chýbajúca „vonkajšia kontrola“ ich nenúti natoľko premýšľať nad kladenými otázkami. Všetky vyššie uvedené dôvody vnímam ako určité obmedzenia slovenského výskumu oproti tomu českému, avšak pri následnej analýze a porovnávaní výsledkov sa budem snažiť reflektovať túto skutočnosť.

3.2.2. Výskumné vzorky

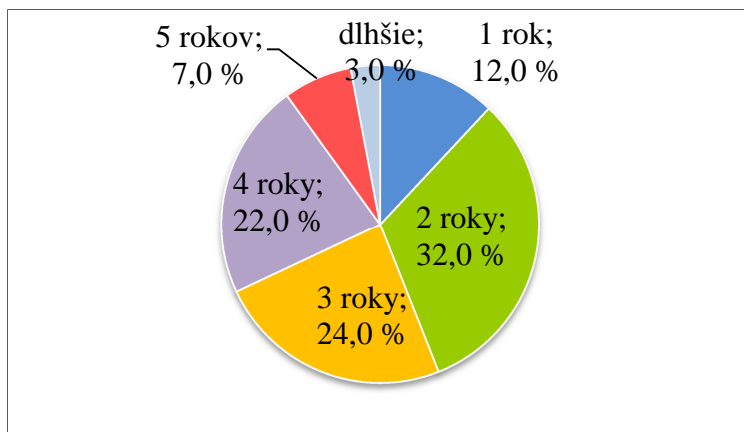
Česká republika

Ako som už vyššie uviedla dotazníkového šetrenia sa celkom zúčastnilo 832 vysokoškolských študujúcich, z nich 584 žien a 243 mužov a piati tento údaj neuviedli. Ich priemerný vek bol 22,1 rokov. Dve tretiny tvorili študujúci bakalárskeho štúdia, necelú jednu tretinu študenti a študentky magisterského programu (a nadväzujúceho magisterského programu) a štyria študovali v inom type štúdia. Nasledujúca tabuľka ukazuje na počet respondentov a respondentiek v jednotlivých odboroch s percentuálnym zastúpením žien a mužov.

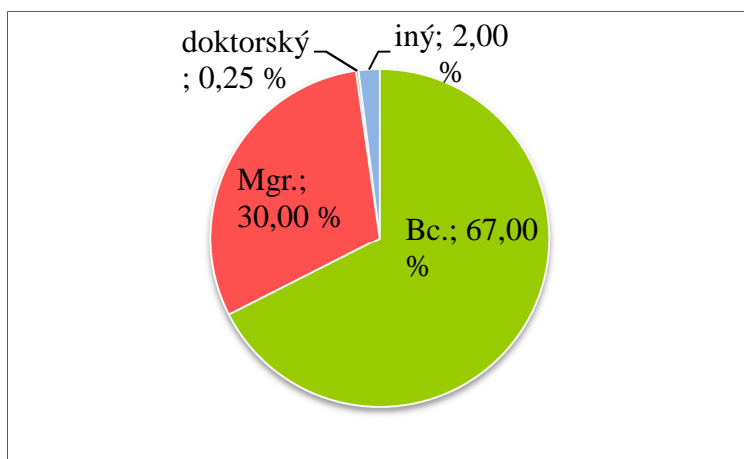
Tabuľka 1 – Zastúpenie VŠŠ²⁰ v ČR podľa odborov

odbor	spolu respondentov		respondenti - ženy		respondenti - muži	
	počet	%	počet	%	počet	%
Sociálne a humanitné odbory	207	28,50%	184	35,00%	14	7,30%
Učiteľstvo (jazyky, hum.)	108	14,90%	96	18,30%	12	6,30%
Učiteľstvo (iné)	85	11,70%	58	11,00%	27	14,10%
Prírodné vedy	75	10,30%	48	9,10%	27	14,10%
Verejná správa	72	9,90%	58	11,00%	14	7,30%
Ekonomika, riadenie	71	9,80%	54	10,30%	17	8,90%
Vojenstvo, letectvo	46	6,40%	5	1,00%	41	20,50%
Informatika	25	3,40%	9	1,70%	16	8,40%
Teológia	14	1,90%	8	1,50%	6	3,10%
Technické odbory	11	1,50%	0	0,00%	11	5,80%
Učiteľstvo (matem., príř. v.)	5	0,70%	3	0,60%	2	1,00%
Iné	6	1,00%	2	0,60%	4	2,10%

Graf 1 – štruktúra VŠŠ v ČR podľa dĺžky štúdia



Graf 2 – štruktúra VŠŠ v ČR podľa typu štúdia



²⁰VŠŠ – skratka pre vysokoškolských študentov

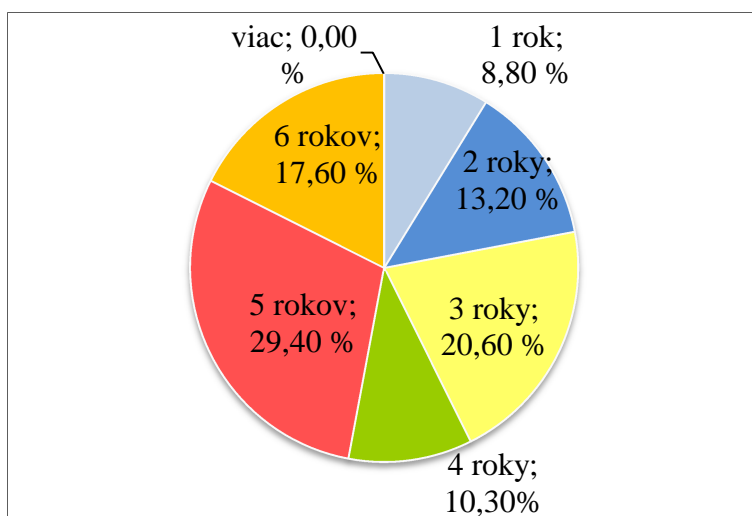
Slovenská republika

Dotazníkového šetrenia sa na Slovensku zúčastnilo 73 vysokoškolských študujúcich z 11 vysokých škôl (3 respondenti/ky neuviedli údaj ohľadom navštevovanej VŠ), z nich 42 je žien (57,5%) a 31 (42,5%) mužov. Priemerný vek respondentov bol 24,5 rokov a podľa typu štúdia boli rozdelený takto: bakalárske štúdium – 20 študujúcich; magisterské/inžinierske štúdium – 47; doktorandské štúdium – 0; iné štúdium – 5. Táto zozbieraná vzorka slovenských vysokoškolských študentov sa určite nedá zrovnať s počtom zozbieraných dotazníkov v rámci ČR, ale pre účely mojej bakalárskej práce a pre účely kvantitatívneho výskumu je postačujúca. V nasledujúcej tabuľke je zobrazený prehľadný počet respondentiek a respondentov v jednotlivých odboroch so samostatným zastúpením žien aj mužov.

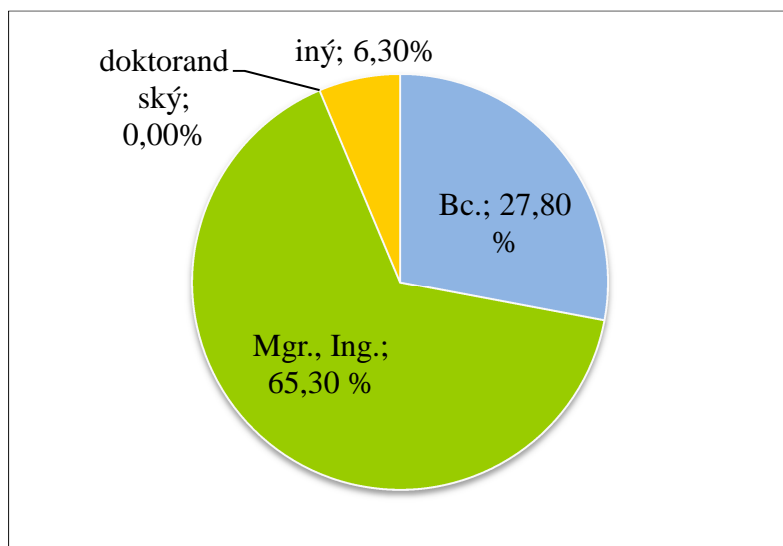
Tabuľka 2 – Zastúpenie VŠŠ v SR podľa odborov

odborný odbor	spolu respondentov		respondenti - ženy		respondenti - muži	
	počet	%	počet	%	počet	%
Stavebné	19	28,34%	9	23,08%	10	35,72%
Chemické	14	20,90%	8	20,52%	6	21,43%
Ekonomické	10	14,91%	7	17,95%	3	10,71%
Učiteľstvo	7	10,45%	6	15,39%	1	3,57%
Právo	6	8,95%	3	7,69%	3	10,71%
Technické	4	5,97%	0	0,00%	4	14,29%
Verejná správa	3	4,48%	3	7,69%	0	0,00%
Sociológia	1	1,50%	1	2,56%	0	0,00%
Lekárstvo	1	1,50%	1	2,56%	0	0,00%
História	1	1,50%	1	2,56%	0	0,00%
Policajný	1	1,50%	0	0,00%	1	3,57%

Graf 3 – štruktúra VŠŠ v SR podľa dĺžky štúdia



Graf 4 – štruktúra VŠŠ v SR podľa dĺžky štúdia



3.2.3. Výskumný nástroj

Túto podkapitolu nedelím už ďalej podľa štátov, keďže výskumný nástroj v oboch krajinách bol totožný. Dotazník pre slovenských vysokoškolských študentov

bol presnou kópiou českého dotazníka, jedine preložený do slovenčiny²¹, aby nedošlo k nepochopeniu otázok z dôvodu nedostačujúcej znalosti českého jazyka.

Ako som aj vyššie uvádzala, ako výskumný nástroj bol zvolený dotazník, a to hlavne kvôli jeho veľkej výhode, zadať vopred pripravenú sadu otázok čo najväčšiemu počtu ľudí. Ďalšou výhodou je, že dotazník môžeme zadávať všetkým naraz, tzn. simultánne. Ako píše Ferjenčík: „Dotazník v jeho základnej podobe, nie je nič iné, než štandardizované interview predložené v písomnej podobe... Jeho výhodami sú hlavne úspora času a finančných prostriedkov a ďalej údaje sa dajú lepšie kvantifikovať“ (Ferjenčík; 2010; s. 183).

Oba výskumy vychádzali zo štandardizovaného kvantitatívneho dotazníka, ktorý sa inšpiroval dotazníkom zo Spojených štátov amerických s názvom *Sexual Experiences Questionnaire* (SEQ), čiže *Dotazník mapujúci skúsenosť so sexuálnym obťažovaním*. Tento dotazník vytvorila Fitzgerald a kol. už v roku 1988. Pôvodne rozlišoval 5 typov sexuálneho obťažovania (gendrovo motivované obťažovanie; zvädzanie; sexuálne úplatkárstvo; sexuálny nátlak; sexuálne zneužitie), no neskôr ich zredukovali na 3 typy (gendrovo motivované obťažovanie; nevyžiadaná pozornosť sexuálnej povahy; sexuálny nátlak). Toto delenie bližšie rozoberám v teoretickej časti práce²².

V obidvoch výskumoch sa však pracovalo so štyrmi kategóriami sexuálneho obťažovania, a to: sexistické nepriateľstvo (otázky 1-4); sexuálne nepriateľstvo (otázky 5-8 a otázka 10); nevyžiadané sexuálne správanie (otázky 11-14) a sexuálny nátlak (otázky 15-18)²³. Dvoma doplnujúcimi otázkami boli otázky číslo 9 a 19.

V dotazníkoch sa používali otvorené i uzatvorené typy otázok. Otvorené otázky sú tie, ktoré dávajú riešiteľom možnosť, aby svoje názory a stanoviská vyjadrili vlastnými slovami, pričom teda nejde iba o zaškrtnutie vopred danej odpovede. Naopak uzatvorený typ otázok ponúka na výber z možných hotových a alternatívnych odpovedí. Respondent, či respondentka majú teda za úlohu vybrať najvhodnejšiu odpoveď.

²¹Dostala som ho k dispozícii od doc. Smetáčkovej a následne ho, čo najcitlivejšie previedla do slovenského jazyka. Pre porovnanie sú oba - ako český, tak aj slovenský dotazník uvedené v Prílohách.

²²Konkrétne v podkapitole 2.1.1. A priori definície a empirické definície.

²³Pre zrovnanie uvádzam kompletne znenie obidvoch dotazníkov do Príloh (tzn. Príloha č. 1 a Príloha č. 2)

Všetky otázky zisťujú výskyt a formy sexuálneho obťažovania a sú formulované tak, že popisujú určité formy správania, ktoré by sa dalo označiť ako sexuálne obťažovanie, ale s pojmom „sexuálne obťažovanie“ sa explicitne v dotazníku nepracuje. Tieto otázky sú uzatvorené a riešitelia mali na ne odpovedať výberom jednej možnosti z týchto ponúknutých: (1) Áno, raz; (2) Áno, občas; (3) Áno, často; (4) Nie, nikdy. V dotazníku bola umiestnená tiež otázka: „Bol/a ste Vy osobne vystavený/á v priebehu štúdia na vysokej škole obťažovaniu zo strany vyučujúcich kvôli tomu, že ste mužom alebo ženou?“ na čo mali respondenti a respondentky v prípade kladnej odpovede popísať dané situácie a spôsoby ich riešenia.

Pre zistenie toho, čo študujúci považujú za sexuálne obťažovanie a za gendrovo motivované obťažovanie sa ďalej do dotazníka zaradili dve otvorené otázky. Prvá znela: „Čo si predstavujete pod pojmom sexuálne obťažovanie? Popíšte prosím o aký typ správania sa jedná, a prípadne uveďte príklad takéhoto správania.“ V druhej otázke: „Existuje podľa Vás rozdiel medzi sexuálnym obťažovaním a obťažovaním kvôli tomu, že je človek mužom alebo ženou? Pokiaľ áno, rozdiel prosím popíšte,“ nebol použitý termín „gendrovo motivované obťažovanie“ keďže môže byť zavádzajúci a ťažko zrozumiteľný, preto sa v dotazníku zvolila formulácia „obťažovanie kvôli tomu, že je človek mužom alebo ženou.“

V ďalších otázkach dotazník sledoval to, kto sa v rámci vysokej školy najčastejšie dopúšťa sexuálneho obťažovania, kto je najčastejšie obťažovaný/á a v akých situáciách k obťažovaniu najčastejšie dochádza.

V predposlednej časti dotazníku boli umiestnené tzv. hypotetické scenáre, v ktorých boli popísané tri situácie odohrávajúce sa v prostredí vysokej školy. Respondenti a respondentky sa mali vyjadriť k tomu, či v daných situáciách dochádza k sexuálnemu obťažovaniu alebo obťažovaniu kvôli tomu, či je človek mužom alebo ženou. Na konci dotazníka boli umiestnené otázky zamerané na zistenie demografických údajov typu, či ide o ženu alebo muža, vek respondentov a respondentiek, študovaná škola a odbor a počet rokov, koľko dotčení študujú na vysokej škole.

3.3. Analýza údajov

Cieľom empirickej časti je porovnať výskyt a vnímanie sexuálneho obťažovania na českých a slovenských vysokých školách. V tejto časti sa najskôr sústredím na to, s akými formami obťažovania sa stretávajú najväčšie percentá študujúcich. V druhej časti potom analyzujem zhody a rozdiely v tom, aké prejavy študujúci najčastejšie považujú za obťažovanie a naopak, aké z nich nevnímajú ako obťažujúce. Pre väčšiu názornosť a prehľadnosť budem výsledky prezentovať vo forme grafov a tabuliek a následne ich interpretovať a komentovať.

3.3.1. Výskyt obťažovania v českom a slovenskom vysokoškolskom prostredí

Ako som vyššie uvádzala, jednotlivé formy obťažovania sú rozdelené do štyroch základných kategórií²⁴. Ku každej kategórii som z dotazníkov vybrala prislúchajúce otázky a sledovala, ako často sa respondenti a respondentky s takýmto chovaním stretli. Podrobné výsledky uvádzam tiež do Príloh v podobe tabuliek a grafov.

Aby som zistila, či sú porovnávané rozdiely vo výsledkoch medzi Českou a Slovenskou republikou štatisticky významné, použila som jednostranný test nezávislosti, presnejšie Chí-kvadrát (ang. – Chi-Square Test). Táto metóda umožňuje overiť, či sú na sebe sledované znaky závislé alebo nie. Túto metódu som použila na výsledky v uzatvorených otázkach číslo 1 – 19. Výsledky jednostranného testu nezávislosti som umiestnila do Prílohy – Tabuľka 8.

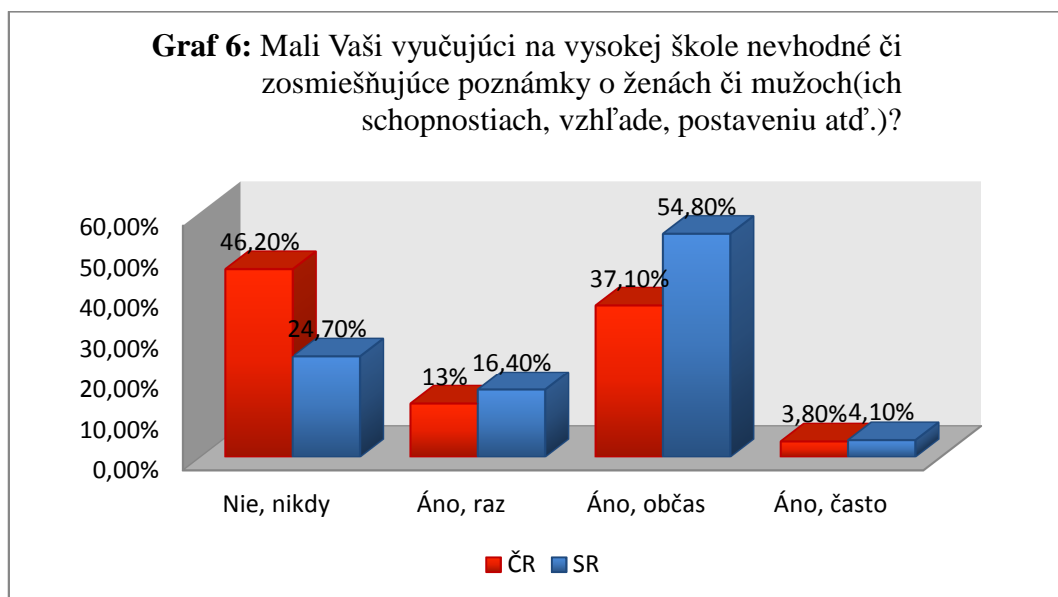
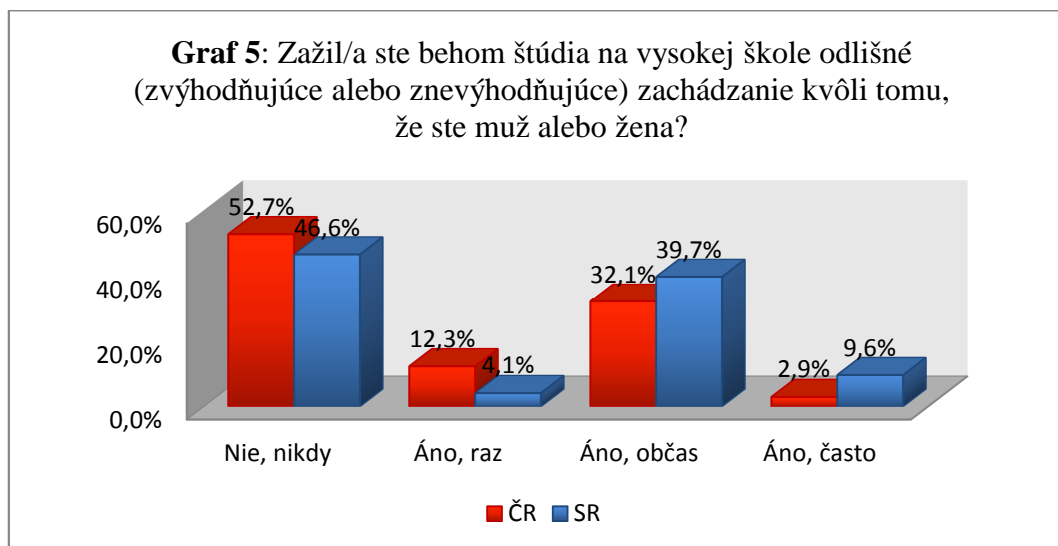
Miera častých a občasných skúseností sa ako u študujúcich na Slovensku, tak u študujúcich v Českej republike líši, preto som sa rozhodla kategórie údajov pre analýzu spojiť²⁵, keďže predsa majú jednu spoločnú vlastnosť – a to, že študujúci minimálne raz museli čeliť sexuálnemu obťažovaniu zo strany vyučujúceho/vyučujúcej. Preto som zlučovala v obidvoch výskumoch kategórie odpovedí „áno, raz“ / „ano, jednou“; „áno, občas“ / „ano, občas“ a „áno, často“ / „ano, často“. Kategória „nie, nikdy“ ostávala samostatná.

²⁴Uvedené v podkapitole 3.2.3. Výskumný nástroj

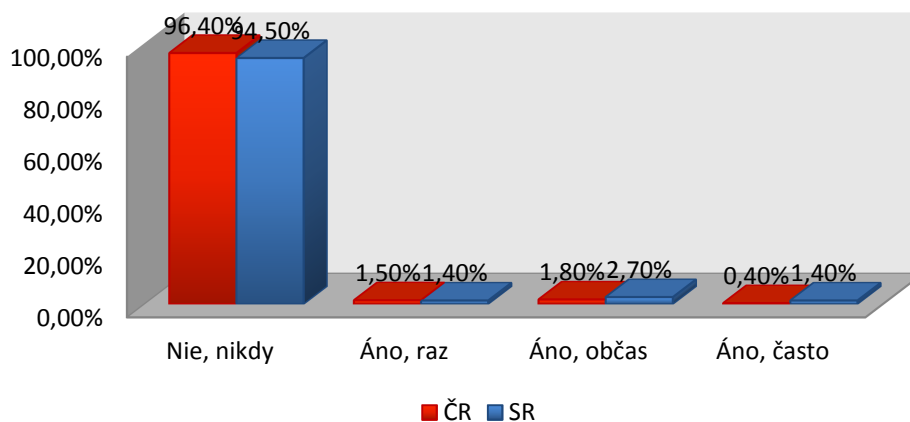
²⁵Vo väčšine prípadov, avšak v Prílohách konkrétne Tabuľke 6 uvedené údaje pri všetkých kategóriách odpovedí.

Kategória „sexistické nepriateľstvo“

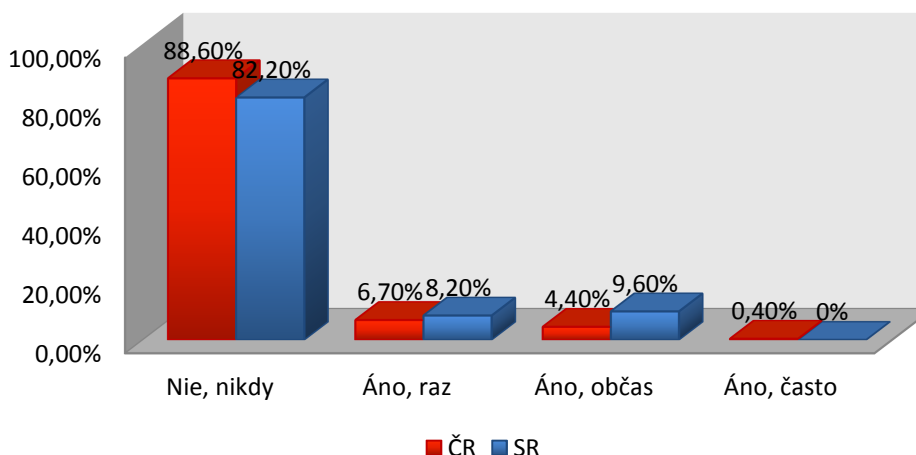
Pod kategóriu „sexistické nepriateľstvo“ spadajú otázky 1- 4. V nasledujúcich grafoch (grafy 5-12) je zobrazený percentuálny podiel odpovedí na tieto konkrétne otázky ako pre Českú republiku, tak aj pre Slovensko.



Graf 7: Ukazovali Vám vyučujúci bez vzťahu k obsahu výuky materiály (obrázky, texty, nahrávky), ktoré zobrazovali ženy či mužov znevažujúcim alebo sexuálne ladeným spôsobom?



Graf 8: Chovali sa k Vám vyučujúci znevažujúcim až urážlivým spôsobom kvôli tomu, že ste žena alebo muž?



Z konečných výsledkov mapujúcich výskyt niektorej z formy obťažovania spadajúcej do kategórie „sexistické nepriateľstvo“ vyplynulo, že 38% študujúcich na Slovensku zažilo aspoň raz takéto obťažujúce správanie zo strany vyučujúceho/vyučujúcej a v Českej republike 29% študujúcich. Ak som si výsledky rozdelila podľa pohlavia, dopracovala som sa k údajom, že s rozdielnym zaobchádzaním kvôli pohlaviu sa stretlo 42,4% žien – študentiek na Slovensku a 38,3% mužov – študentov. Avšak v Českej republike sa dopracovali k iným číslam, pretože 54% mužov sa stretlo s rozličným zaobchádzaním kvôli pohlaviu, ale iba 44%

žien– študentiek, čo je veľmi prekvapujúci fakt. Otázkou ostáva, či reálne boli aj častejšie obťažovaní. Možné je, že muži sú k takémuto správaniu citlivejší než ženy, keďže bohužiaľ na základe výskumov je zřejmé, že rozličné zaobchádzanie kvôli pohlaviu je bežnou súčasťou života žien, vo väčšine inštitúcií.

Najčastejšou formou sexistického nepriateľstva, s ktorou prišli študujúci do kontaktu sú zosmiešňujúce poznámky o mužoch a ženách čo uviedlo 53,8% študujúcich v ČR (ak berieme do úvahy všetky odpovede „áno, raz“; „áno, občas“ a „áno, často“). Rovnako na tom je aj Slovenská republika, kde študujúci uviedli opäť zosmiešňujúce poznámky o ženách a mužoch ako obťažujúce chovanie, ktoré zažívali najčastejšie v rámci výuky, konkrétne kladne na otázku odpovedalo až 75,3% študujúcich²⁶. Poradie ďalších najčastejších foriem sexistického nepriateľstva uvádzam do Príloh v Tabuľke 7.

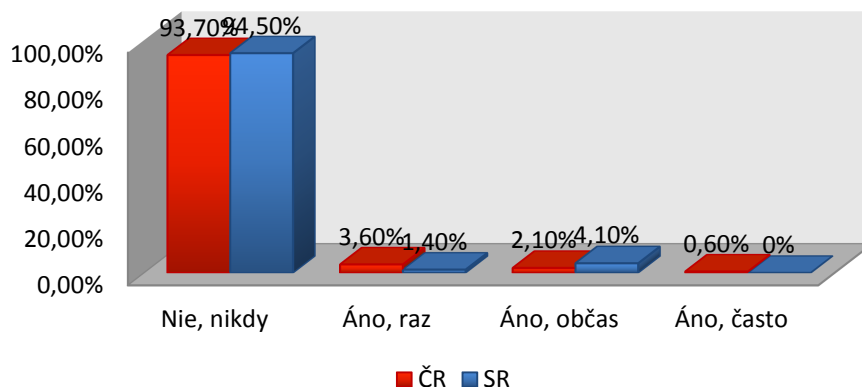
Z výsledkov teda vyplýva, že najväčšiu skúsenosť majú študujúci vysokých škôl v ČR a SR s gendrovo motivovaným obťažovaním, v ktorom ide o generalizujúce sexistické poznámky a správanie, ktoré ale nemá viesť k sexuálnemu zblíženiu aktérov, či aktérok, ale skôr vyjadruje urážlivé, ponižujúce alebo sexistické postoje ku konkrétnemu pohlaviu (Fitzgerald, 1990). Túto skutočnosť potvrdzujú aj iné zahraničné výskumy (Dziech, Weiner, 1984). Avšak i napriek tomu sú často tieto prejavy zanedbávané a pre ich „všadeprítomnosť“ ani nie sú vnímané ako súčasť sexuálneho obťažovania. I vo verejnej mienke sú často považované za neškodné, i keď pri nich dochádza k zneužitiu moci a tiež rozširovaniu gendrových stereotypov.

Kategória „sexuálne nepriateľstvo“

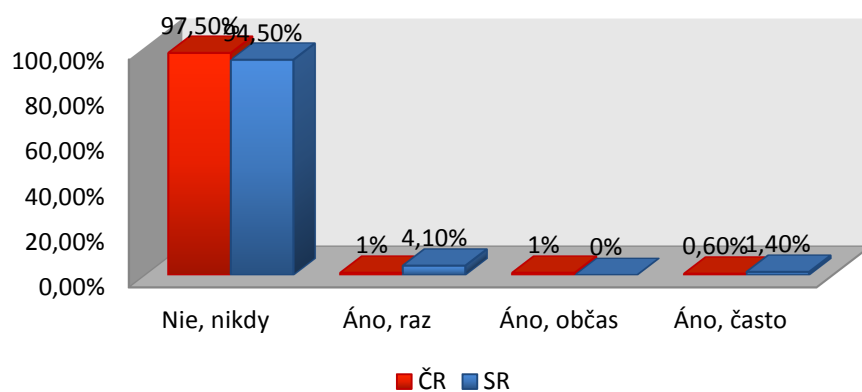
Nasledujúcich 5 grafov (grafy 9-13) znázorňuje odpovede respondentov a respondentiek v ČR a SR na otázky týkajúce sa obťažujúceho správania z kategórie „sexuálne nepriateľstvo.“ Ide konkrétne o otázky 5-8 a 10-tu otázku.

²⁶Rozdiel medzi ČR a SR je štatisticky významný; $p < 0,05$ (bližšie Prílohy – Tabuľka 8)

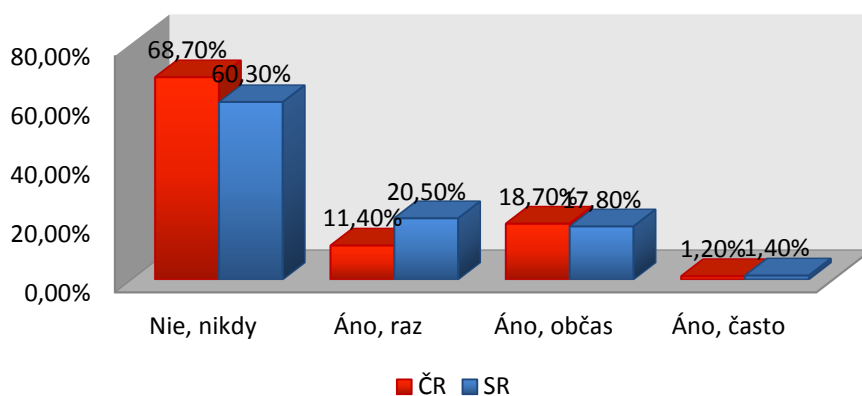
Graf 9: Popisovali vyučujúci nevhodným až zosmiešňujúcim spôsobom Vaše telo či vzhľad?



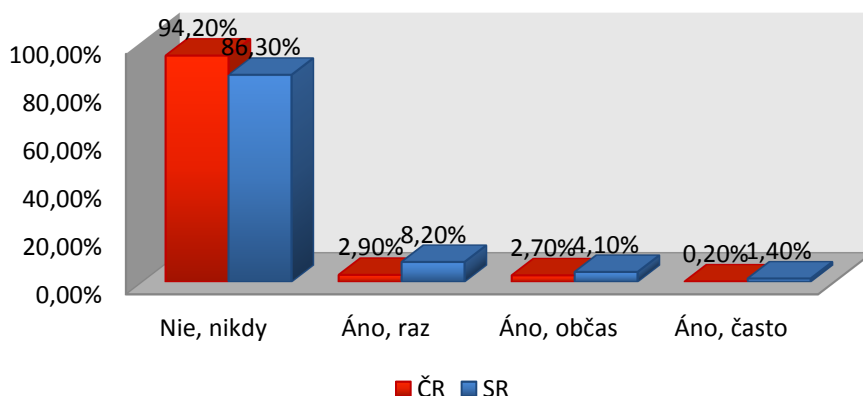
Graf 10: Komentovali vyučujúci Vaše sexuálne chovanie či sexuálnu orientáciu?



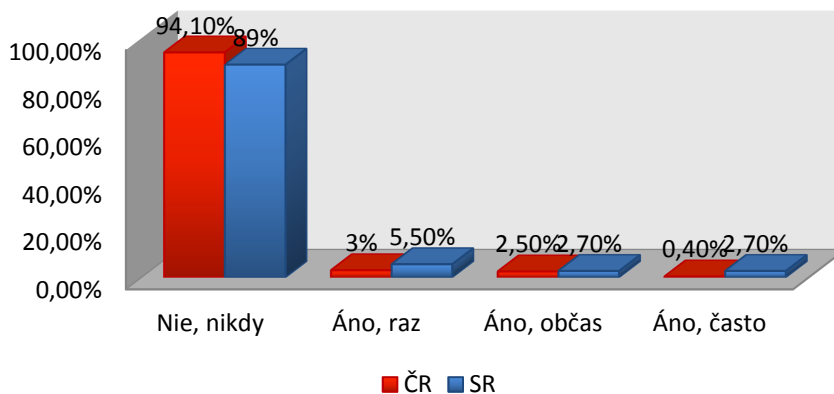
Graf 11: Rozprávali pred Vami vyučujúci sexuálne ladené príbehy alebo vtipy o sexe, vrátane príbehov a vtipov o homosexuálnom chovaní?



Graf 12: Snažili sa Vás vyučujúci vziať do diskusie týkajúcej sa sexu i napriek tomu, že vyučujúci predmet sa neviahol k sexualite?



Graf 13: Robili pred Vami vyučujúci sexuálne podfarbené pohyby či gesta?



Ako z výsledkov vyplynulo s niektorou z foriem „sexuálneho nepriateľstva“ sa nikdy nestretlo, teda respondenti alebo respondentky uviedli odpoveď „nie, nikdy“ u všetkých položených otázok tejto kategórie, v ČR 507 respondentov a respondentiek (99,52%) a v SR 35 respondentov a respondentiek (47,9%). Naproti tomu v 38-mich prípadoch na Slovensku a v 325-tich prípadoch v ČR zažili aspoň raz študentky a študenti v rámci svojho štúdia niektorú z foriem „sexuálneho nepriateľstva“, čo znamená, že minimálne raz odpovedali na niektorú z otázok, týkajúcu sa sexuálneho nepriateľstva „áno, často“, „áno, občas“ alebo „áno, raz.“ V českom výskume respondenti uvádzali, ako najčastejšiu odpoveď „ano, občas,“ konkrétne v 186 prípadoch (22,36%), zatiaľ čo v slovenskom výskume študujúci vypovedali

o jedinečných skúsenostiach so „sexuálnym nepriateľstvom“ a označovali najčastejšie možnosť „áno, raz“ – 29 študujúcich (39,7%).

Ďalej z výsledkov vyplynulo, že najčastejšou formou „sexuálneho nepriateľstva“ v oboch krajinách je rozprávanie sexuálne ladených príbehov alebo vtipov, ktoré aspoň raz zažilo 29 študujúcich (39,7%) zo SR a 258 študujúcich (31,3%) z ČR (uvedené v grafe 11). Toto možno na prvý pohľad „nevinné“ spestrenie výuky so sebou nesie však už vyššie spomínanú reprodukciu stereotypných obrazov o ženách a mužoch (typické je narážanie na ženy a ich matematické schopnosti, či orientačný zmysel). Práve v takýchto sexuálne ladených príbehoch a vtipoch vystupujú najčastejšie muži a ženy a ich „typické“ vlastnosti a schopnosti, ktoré sú následne zveličované. Aj Renzetti a Curran uvádzajú, že práve jazyk k nám vysiela silné gendrové posolstvá a keď si uvedomíme, že ženy sú v jazyku všeobecne spájané s negatívnymi asociáciami, zatiaľ čo u mužov je to opačne (Renzetti, Curran, 2003), je zrejmé, aké následky na vnímanie a hodnotenie postavenia žien a mužov môžu mať tieto „vtipné,“ či „nevinné“ spestrenie výuky.

Výrazný rozdiel medzi krajinami nastal pri ďalších otázkach spadajúcich do kategórie „sexuálne nepriateľstvo.“ V ČR sa študujúci najčastejšie v rámci výuky stretávali s nevhodnými komentármi vzhľadu – 52 (6,3%); sexuálne podfarbenými pohybmi a gestami – 49 (5,9%); diskusiami na sexuálne témy – 48 (5,8%) a najmenej často s komentármi k sexuálnemu chovaniu či k sexuálnej orientácii – 21 (2,5%). Naproti tomu v SR bolo poradie nasledovné: diskusie na sexuálne témy²⁷ – 10 (13,7%); sexuálne podfarbené pohyby a gesta²⁸ – 8 (10,9%); nevhodné komentáre vzhľadu – 4 (5,4%) a rovnako aj komentáre k sexuálnemu chovaniu či sexuálnej orientácii – 4 (5,4%). Práve rozdiel medzi odpoveďami v oboch krajinách na otázku týkajúcu sa nevhodného komentovania vzhľadu, otvára priestor na zamyslenie, či na slovenských vysokých školách študujúci nezažívajú tak často túto formu „sexuálneho nepriateľstva,“ tak ako je tomu v ČR? Nižšie číslo na Slovensku však nemusí podľa mňa znamenať, že s tým natoľko študenti a študentky neprichádzajú do kontaktu, ale skôr ma to odkazuje k tomu, že práve nevhodné komentovanie vzhľadu môže byť bežnou súčasťou výuky, že to študujúci už nedokážu natoľko vnímať a reflektovať.

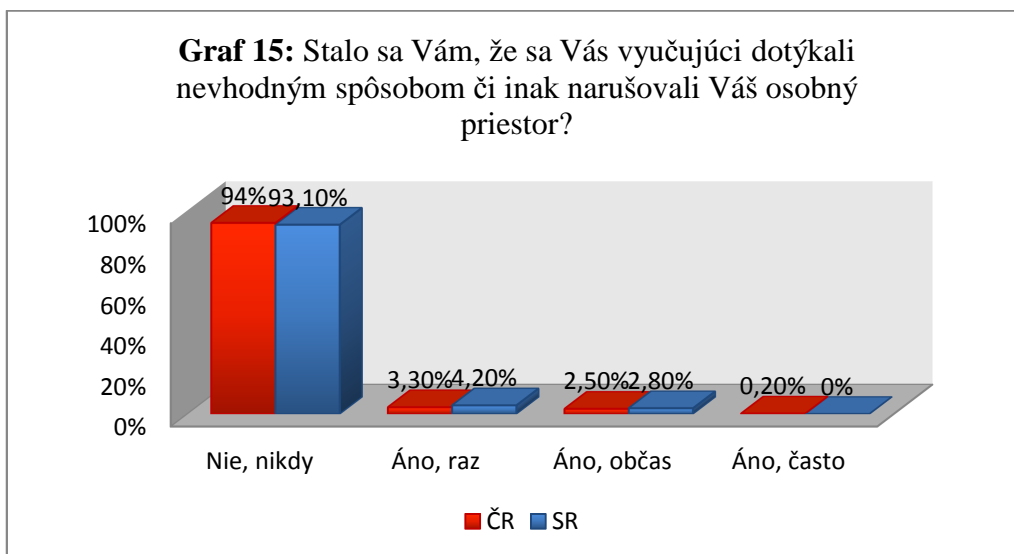
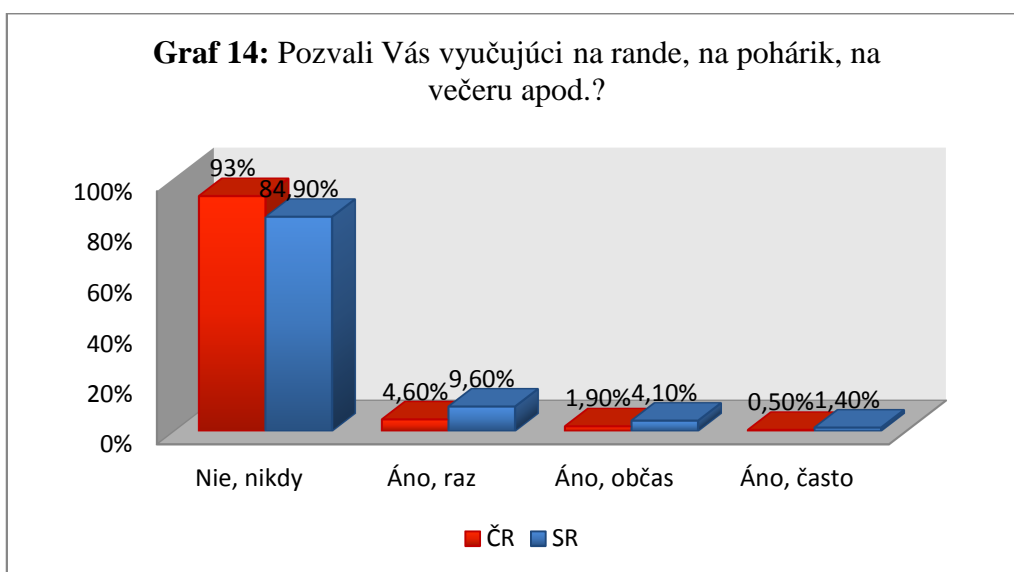
²⁷Rozdiel medzi ČR a SR je štatisticky významný; $p < 0,05$ (bližšie Prílohy – Tabuľka 8)

²⁸Rozdiel medzi ČR a SR je štatisticky významný; $p < 0,05$ (bližšie Prílohy – Tabuľka 8)

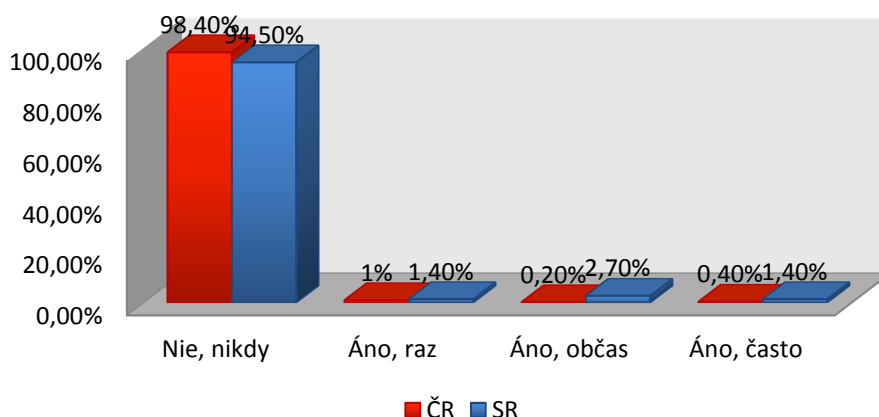
Ak som si výsledky porovnala ešte na základe pohlavia, zistila som, že na Slovensku sa aspoň s jednou z foriem „sexuálneho nepriateľstva“ stretlo 52,3% žien a 48,3% mužov, pričom v Českej republike to bolo 138 mužov (56,7%) a 290 žien(49,6%).

Katégorieia „nevyžiadané sexuálne správanie“

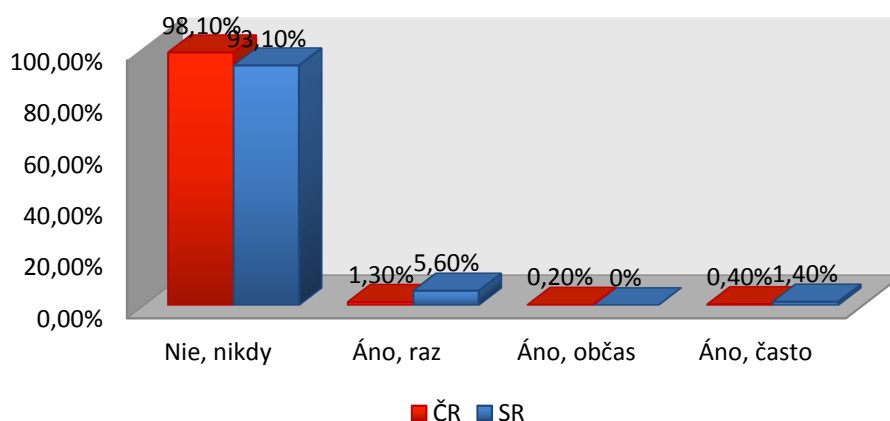
V nižšie uvedených grafoch (14-17) sú uvedené odpovede na otázky 11 až 14 v dotazníku, ktoré spadajú do katégorieia „nevyžiadaného sexuálneho správania.“



Graf 16: Pokúšali sa Vás vyučujúci hladiť, pobožkať či sa s Vami inak fyzicky zblížiť?



Graf 17: Pokúsili sa s Vami vyučujúci naviazať intímny vzťah?



S „nevyžiadaným sexuálnym správaním“ sa u svojich vyučujúcich nikdy nestretlo, teda uviedlo odpoveď „nie, nikdy“ vo všetkých otázkach z tejto kategórie 728 študujúcich z ČR (99,28%) a na Slovensku 57 študujúcich (78%). Aspoň jedenkrát odpoveď „áno, raz“ zvolilo 70 študujúcich z ČR (8,41%) a 11 študentov alebo študentiek zo SR (15%). 36 študujúcich (4,33%) z ČR zvolilo odpoveď „áno, občas“ pričom na Slovensku to boli 4 študenti/študentky (5,4%). Najmenej volili možnosť „áno, často,“ konkrétne na Slovensku 2 študujúci (2,7%) a v ČR 6-ti študujúci (0,72%).

Čo sa týka najčastejšie sa vyskytujúcej formy „nevyžiadaneho sexuálneho správania,“ tak v oboch krajinách došlo k zhode a študujúci z ČR aj SR uvádzali pozvanie na rande, či na pohárik, konkrétne v číslach: SR – 11 študujúcich odpovedalo kladne (15%) a v ČR 58 študujúcich (7,5%). Tento údaj som zrovnala aj z hľadiska

pohlaví. Došla som k výsledkom, že 8 žien – študentiek zo SR a 3 muži – študenti zo SR, ďalej 41 študentiek a 17 študentov z ČR zažili minimálne jedenkrát počas doby svojho štúdia takéto obťažovanie od svojich vyučujúcich. Je to veľmi prekvapivý údaj, pretože zahŕňa tiež skutočnosť, že iniciátormi pozvania na rande, či pohárik nie sú len muži, ako by sa to „prirodzene“ očakávalo, ale iniciátorkami sú aj vyučujúce – ženy.

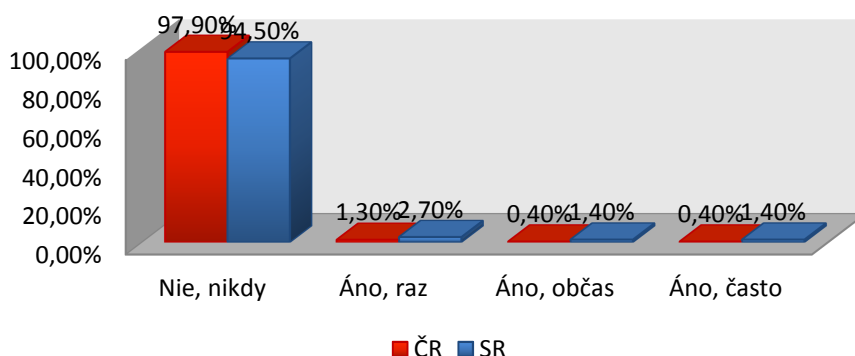
Ak sa zameriame na ďalšie formy „nevyžiadaného sexuálneho správania,“ tak druhou najčastejšou formou sú nevhodné dotyky, či iné narušovanie osobného priestoru v oboch krajinách a takisto je to aj s treťou najčastejšou formou – snaha naviazať intímny vzťah. Presné údaje uvádzam do Príloh – Tabuľka 7. Čo je zaujímavé, tak na Slovensku študujúci v rovnakom počte uviedli, že sa počas štúdia stretli s nevhodnými dotykmi a snahou naviazať intímny vzťah. Presnejšie v číslach ide o 5 študujúcich v jednom aj v druhom prípade, čo sa možno javí ako malé číslo, ale z môjho výskumného vzorku ide o 6,9%²⁹. Zo získaných údajov som sa tiež dopátrala k tomu, že pritom nejde o rovnaké osoby, ale platilo, že buď na jednu alebo na druhú otázku odpovedali kladne. Ani v jednom prípade kladne neodpovedali na obidve otázky. Je preto vysoko pravdepodobné, že keďže sa jedná o závažné formy sexuálneho obťažovania, že absolútne čísla budú v skutočnosti omnoho vyššie. Ďalšou podrobnejšou analýzou som zistila, že kladne na otázky ohľadom nevhodných dotykov zo strany vyučujúceho alebo pozvania na rande odpovedali v mojom výskume na Slovensku iba ženy. Nedokázala som sa však už dopátrať k tomu, z akých dôvodov kladne odpovedali iba ženy, keďže úlohu môžu zohrávať viaceré faktory, avšak najväčší rozdiel spočíva v inom vnímaní obťažujúceho správania zo strany žiena mužov. Bližšie sa to pokúsím rozobrať aj na základe dotazníkového šetrenia v nasledujúcej kapitole a pokúsím sa určité odchýlky odkryť.

Katégória „sexuálny nátlak“

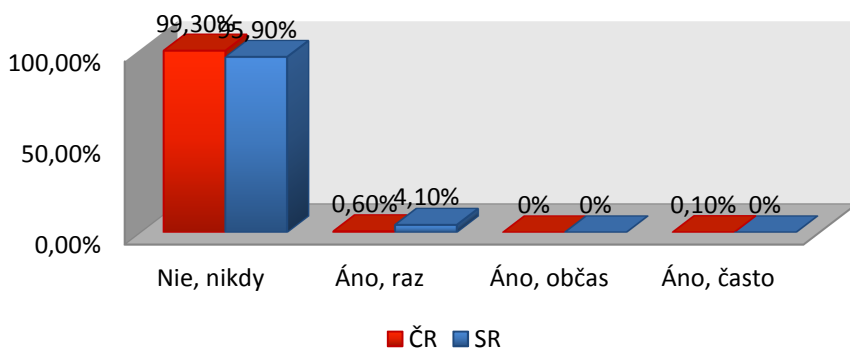
V grafoch 18 až 21 sú znázornené percentuálne podiely odpovedí na otázky, ktoré spadajú do kategórie „sexuálny nátlak.“

²⁹Zároveň je aj rozdiel medzi ČR a SR v otázke č.13 a 14 štatisticky významný; $p < 0,05$ (bližšie Prílohy - Tabuľka 8)

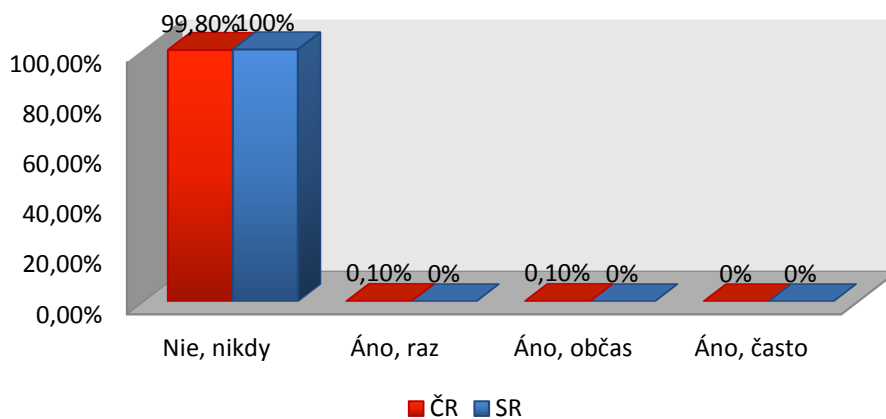
Graf 18: Vzbudili vo Vás vyučujúci dojem, že získate určitú výhodu, pokiaľ budete súhlasiť s intímny zblížením (či už v podobe jednorazovej sexuálnej skúsenosti, či dlhodobého vzťahu)?



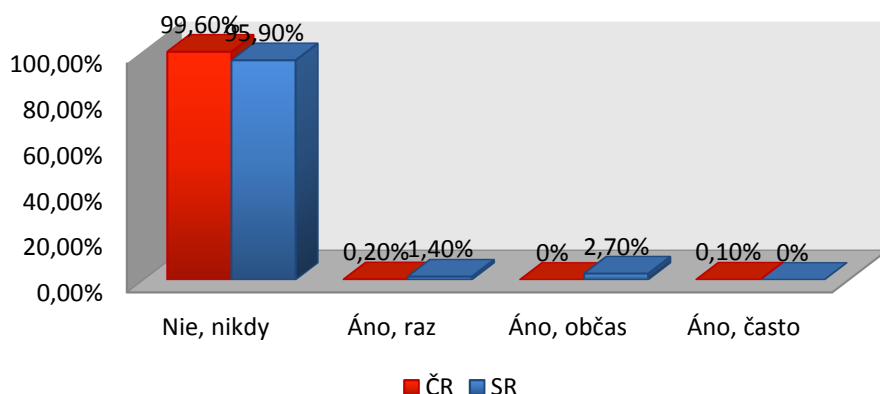
Graf 19: Vzbudili vo Vás vyučujúci dojem, že by voči Vám mohol byť použitý určitý trest (napr. neudelenie atestácie, zhoršenie známky, neposkytnutie odporúčenia na zahraničnú stáž apod.) pokiaľ odmietnete návrh na intímne zblíženie?



Graf 20: Zachádzali s Vami vyučujúci zle preto, že ste odmietol/a návrh na sexuálne zblíženie?



Graf 21: Ponúkol Vám vyučujúci študijné výhody (napr. lepšia známka, menej povinností, kariérny postup), pokiaľ budete ústretový/á voči sexuálnym návrhom?



V tejto poslednej zo sledovaných kategórií je zaznamenaný výrazný pokles kladných odpovedí tak ako v ČR aj v SR, čo v preklade znamená, že s najzávažnejšími formami sexuálneho obťažovania do kontaktu prichádza najmenšie percento študujúcich, avšak určite nie zanedbateľné. Odpoveď „nie, nikdy“ vo všetkých prípadoch uviedlo 807 (99,88%) respondentiek a respondentov z ČR a na Slovensku 67 študujúcich (91,7%). „Áno, raz“ uviedlo aspoň na jednu otázku 16 študujúcich (1,92%) z ČR a 5 respondentov a respondentiek (6,8%) zo SR. Najmenej často odpovedali „áno, občas“ a „áno, často“, kde v ČR došlo k zhode a to u 4 študujúcich (0,48%) a na Slovensku to bolo v prvom prípade 2 respondenti/respondentky(2,7%) a v druhom prípade šlo o jedného opýtaného/opýtanú(1,3%).

Sledovala som tiež s akou formou „sexuálneho nátlaku“ prišli najčastejšie do kontaktu študujúci zo Slovenska a z ČR. V oboch krajinách šlo o zvýhodnenie v prípade intímneho zblíženia, v konkrétnych číslach – kladne odpovedalo 5,4% študujúcich zo SR a 2% študujúcich z ČR. Čo sa môže zdať ako zanedbateľné číslo, ale ak si zistené údaje vzťahujeme na celú vysokoškolskú populáciu, dopracujeme sa k alarmujúcim číslam, keďže v roku 2015 bol celkový počet študentov v SR 158 659³⁰, tak 5,4% predstavuje presne 8567 študujúcich. V Českej republike pri počte 326 909³¹ ide pri 2% o číslo 6538 vysokoškolákov a vysokoškoláčok.

³⁰Uvedené údaje sú prevzaté z Vročnej správy o vysokých školách Ministerstva školstva za rok 2015

³¹Uvedené údaje sú prevzaté zo stránok Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, presnejšie zo sekcie Statistika školství – Data o studentech, poprvé zapsaných a absolventech vysokých škol k 20.1.2016.

Na otázku číslo 16 „Vzbudili vo Vás vyučujúci dojem, že by voči Vám mohol byť použitý určitý trest ... pokiaľ odmietnete návrh na intímne zblíženie?“ (pre zrovnanie graf 19), odpovedali kladne 4 ženy a jeden muž v ČR a na Slovensku kladne odpovedali 3 ženy³². Keď si to opäť prevedieme do absolútnych čísel pre celú vysokoškolskú populáciu dopracujeme sa k výsledkom, že terčom sexuálneho nátlaku od vyučujúcich sa mohlo stať 1300 žien a 1267 mužov v ČR a 3849 žien v SR.

Zaujímavým zistením bola otázka číslo 18, ktorá sa týkala ponuky študentských výhod za ústretovosť voči sexuálnym návrhom. Zistila som, že v rámci slovenského výskumu respondenti a respondentky odpovedali na predchádzajúcu otázku (číslo 16) a na otázku číslo 18 kladne v rovnakom počte a to konkrétne opäť 3 ženy (4,1%). Čo pri prepočítaní na absolútne čísla pre celú vysokoškolskú populáciu znamená znova 3849 žien. Ak som sa bližšie pozrela na výsledky a súvislosť medzi týmito dvoma otázkami, zistila som, že 2 respondentky, ktoré odpovedali kladne na otázku číslo 18 odpovedali zároveň záporne na otázku číslo 16, čo ma odkazuje k tomu, že nejde o tie isté respondentky a môže to znamenať aj to, že reálne číslo žien – študentiek, ktoré mohli zažiť takúto formu sexuálneho nátlaku zo strany vyučujúceho, bude mať stúpajúcu tendenciu.

Druhým zaujímavým zistením pri otázke číslo 18, bola zhoda aj medzi ČR a SR³³, keďže tak ako na Slovensku odpovedali 3 respondentky kladne, tak aj v ČR 2 respondenti a 1 respondentka odpovedali kladne. Okrem toho 1 respondent z ČR uvádzal svoju skúsenosť ako častú, zatiaľ čo spomínaná respondentka uviedla iba jednorazovú skúsenosť. Percentuálny podiel sa ale v týchto dvoch prípadoch výrazne líši, hlavne kvôli výrazne odlišnému počtu respondentov a respondentiek v českom a slovenskom výskume. Zatiaľ čo percentuálny podiel pre SR predstavuje 4,1%, v ČR je to „iba“ 0,3%. Avšak pri prevedení na absolútne čísla vzťahnuté na celú vysokoškolskú populáciu ide o 1267 študentov a 372 študentiek v rámci ČR a v SR predstavuje 3849 študentiek.

Čo sa týka najmenej častej formy sexuálneho nátlaku – zlé zaobchádzanie z dôvodu odmietnutia návrhu na sexuálne zblíženie (otázka číslo 17; graf 20) výsledky ma opäť veľmi prekvapili, keďže sa po prvýkrát stalo, že v rámci slovenského výskumu

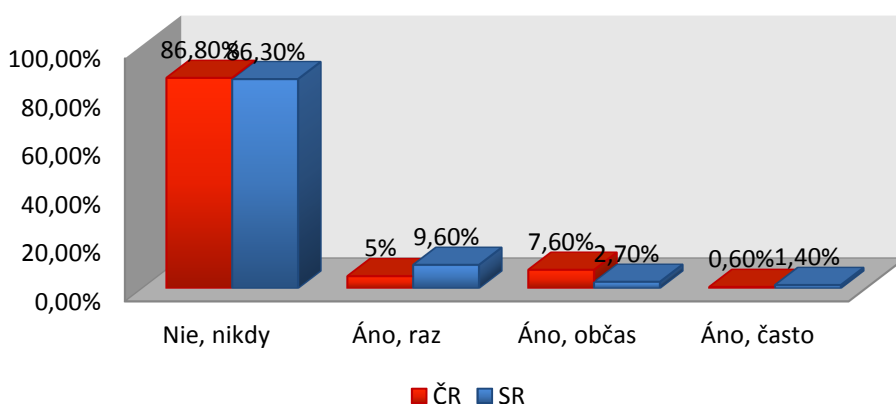
³²Rozdiel medzi ČR a SR je štatisticky významný; $p < 0,05$ (bližšie Prílohy – Tabuľka 8)

³³Zároveň je rozdiel medzi ČR a SR štatisticky významný; $p < 0,05$ (bližšie Prílohy – Tabuľka 8)

kladne neodpovedal ani jeden z respondentov a ani jedna z respondentiek. Zároveň ale 2 respondentky nevyplnili žiadnu z možných odpovedí, čo môže tiež odkazovať aj na skutočnosť zistenú v niektorých zahraničných výskumoch, a to , že u takto závažných foriem sexuálneho obťažovania sa predpokladá, že študujúci často takúto skúsenosť ani neuvedú, keďže sa hanbia, majú strach, kladú to za vinu sebe, alebo sa snažia negatívnu skúsenosť vytesniť a neprípúšťať si ju (Dziech, Weiner, 1984; Wilson, 2000a). Naproti tomu v ČR kladne odpovedali dvaja študujúci – jedna žena uviedla ako odpoveď „ano, občas“ a jeden muž odpovedal, že s týmto obťažujúcim správaním sa stretol raz. Zistené údaje tak odpovedajú 372 ženám a 633 mužom z celej vysokoškolskej populácie v ČR. Čo znamená, tak ako aj v predchádzajúcom prípade (otázka číslo 18), že zlé zaobchádzanie z dôvodu odmietnutia návrhu na sexuálne zblíženie, či ponuku študentských výhod za ústretovosť voči sexuálnym návrhom môžu zažívať častejšie študenti než študentky v ČR. Avšak výsledky môžu byť opäť ovplyvnené rôznymi faktormi, ako napríklad fakt, že muži si nebudú klásť vinu za vysielanie zlých signálov, tak ako ich spolužiačky, a preto sa tiež narozdiel od žien, nebudú zdráhať uviesť do dotazníka takúto skúsenosť. Ďalším faktorom môže byť tiež všeobecné zľahčovanie alebo prehľadanie návrhov na zblíženie zo strany študujúcich, a to najmä študentiek, ktoré sú takémuto obťažovaniu vystavované častejšie. I kvôli vyššie spomínaným dôvodom je potrebné uvedomiť si, že absolútne čísla budú v skutočnosti vyššie a najťažšie formy sexuálneho nátlaku sa určite nebudú týkať výhradne mužskej časti študujúcich.

Súčasťou prvej časti dotazníku, ako pre českú vysokoškolskú populáciu, tak aj pre slovenskú vysokoškolskú populáciu, boli dve doplňujúce otázky, ktoré nepatrili do SEQ. Konkrétne sa jedná o otázky číslo 9 a 19. Percentuálny podiel odpovedí otázky číslo 9 pre ČR aj SR mapuje graf 22.

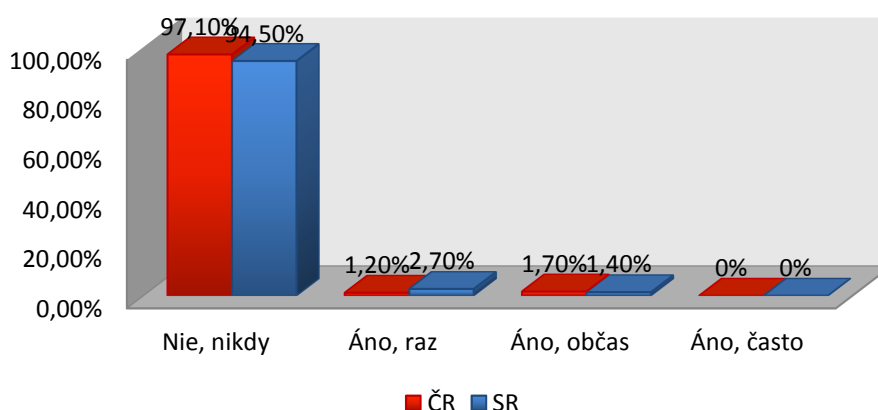
Graf 22: Videl/a ste v kanceláriách vyučujúcich alebo iných zamestnancov/kyň vysokej školy materiály, ktoré zobrazovali ženy či mužov ako sexuálne objekty (napr. kalendáre, šetriče obrazovky s nahými ženami)?



Zatiaľ čo v ČR sa s týmito znevažujúcimi materiálmi stretávali častejšie muži, než ženy, v slovenskom výskume je to naopak. Ak sa pozrieme na konkrétne čísla zistíme, že z českých vysokoškolských študentov a študentiek takúto skutočnosť uviedlo 71 mužov (29%) a 38 žien (7%), tak na Slovensku to bolo v pomere 7 žien (16,6%) a 3 muži (9,6%). Preto som sa zamýšľala nad tým, prečo práve muži na českých vysokých školách si všímali viac znevažujúce materiály. Ak vezmeme v úvahu fakt, že na takýchto materiáloch sú vo väčšine prípadov zobrazované práve ženy, myslím, že je logické, že následne viac upútajú pozornosť nejakého muža ako ženy. Niektoré ženy si ich len ťažko všimnú, keďže sa takéto materiály stávajú „bežnou súčasťou“ mužských kancelárií.

Ďalšou doplnujúcou otázkou, bola otázka číslo 19, ktorá sa pýtala respondentov a respondentiek: „Bol/a ste Vy osobne vystavený/á v priebehu štúdia na vysokej škole obťažovaniu zo strany vyučujúcich kvôli tomu, že ste mužom, či ženou?“ V grafe 23 uvádzam percentuálne podiely odpovedí študujúcich v ČR a v SR.

Graf 23: Bol/a ste Vy osobne vystavený/á v priebehu štúdia na vysokej škole obťažovanie zo strany vyučujúcich kvôli tomu, že ste mužom, či ženou?



Táto otázka je do dotazníka zaradená schválne, pretože je v nej po prvýkrát explicitne použité slovo „obťažovanie.“ Výskumný tím pri zostavovaní dotazníka v ČR, chcel práve na základe tejto otázky zistiť, ako si študujúci poradia, resp. budú odpovedať na to, či sami boli vystavení počas štúdia obťažovaniu zo strany vyučujúcich.

Pre porovnanie výsledkov, som si vybrala podiel získaných odpovedí na otázku číslo 2³⁴ (graf 6), ktorá je súčasťou SEQ a budem ich zrovnávať s výsledkami odpovedí na otázku číslo 19 (graf 23). Rozdiely sú ale v oboch krajinách veľmi výrazné, i napriek tomu, že v otázkach sme sa pýtali viac menej na to isté. Zatiaľ čo na otázku číslo 2 na Slovensku odpovedalo kladne 55 študujúcich a v ČR 44 študujúcich, úplne inak odpovedali na otázku, v ktorej sa objavil termín „obťažovanie.“ Kladne odpovedalo v otázke 19 v Českej republike 24 respondentov a respondentiek, na Slovensku šlo o 3 študujúcich. Aj na základe toho je vidieť obrovský rozpor medzi výpoveďami, čo však vysvetľujú niektoré zahraničné štúdie. Wilson tvrdí, že študujúci sa zdráhajú používať termín „obťažovanie,“ resp. pomenovať svoje skúsenosti ako „obťažovanie“ (Wilson, 2000a). Čo tiež potvrdzuje český, ale aj mnou prevedený výskum na slovenských vysokých školách, keďže v otázke číslo 2, kde termín „obťažovanie“ nebol použitý, tak sa študenti a študentky nezdráhali odpovedať na otázku. Naopak otázka číslo 19 a explicitné použitie termínu „obťažovanie“ má evidentný vplyv na ochotu, lepšie povedané nechotu študujúcich takúto skúsenosť oznámiť. Ďalšie vysvetlenie ponúka aj

³⁴ Mali Vaši vyučujúci na vysokej škole nevhodné či zosmiešňujúce poznámky o ženách či mužoch (ichschopnostiach, vzhľade, postaveniuatd.)?

MacKinnon, ktorá tvrdí, že ženy a muži sa predsa nemôžu sťažovať na skúsenosť, pre ktorú nemajú pomenovanie. (MacKinnon, 1979). Čo potvrdzuje aj fakt o tabuizovaní témy sexuálneho obťažovania v oboch krajinách.

3.3.2. Vnímanie sexuálneho obťažovania študujúcimi v ČR a SR

Tabuľka 3: percentuálne vyjadrenie odpovede na otázku: „Čo si predstavujete pod pojmom sexuálne obťažovanie? Popíšte prosím, o aký typ správania ide a prípadne uveďte príklad takéhoto správania.“

Sexuálne obťažovanie	SR			SR v %		
	ženy	muži	celkom	ženy	muži	celkom
Nevhodné (neslušné,sexuálne) návrhy (narážky, poznámky, vtipy, dvojzmysly)	19	12	31	20,60%	13,00%	33,60%
Fyzický kontakt - dotyky, obchytkávanie	17	9	26	18,40%	9,70%	28,20%
Narušenie osobného priestoru	2	4	6	2,10%	4,30%	6,50%
Návrh na sexuálne zblíženie	4	2	6	4,30%	2,10%	6,50%
Nevhodné/neprijemné alebo sexuálne ladené správanie	3	2	5	3,20%	2,10%	5,40%
Pozvania von, na kávy a večere; stretnutia mimo školu	3	1	4	3,20%	1,10%	4,30%
Komentovanie vzhľadu	1	2	3	1,10%	2,10%	3,20%
Nechcene upriamená pozornosť na konkrétnu osobu za určitým účelom	2	1	3	2,10%	1,10%	3,20%
Agresívne správanie - nasilu tlačiť k intímnemu vzťahu, či pohl. styku	2	0	2	2,10%	0%	2,10%
Viditeľný očný kontakt	1	1	2	1,10%	1,10%	2,10%
Obťažovanie písomnou formou (sms, email)	1	0	1	1,10%	0%	1,10%
Prekračovanie hraníc formálne vymedzeného vzťahu	1	2	3	1,10%	2,10%	3,20%

Respondenti a respondentky boli požiadaní v slovenskom výskume, aby popísali, čo si predstavujú pod pojmom sexuálne obťažovanie a tiež mali popísať, o aký typ správania ide, prípadne uviesť príklad.

Aby som dokázala usporiadať a analyzovať odpovede respondentov a respondentiek na otázku 23, musela som najprv veľké množstvo textu, zatriediť

dozmysluplných kategórií. Najprv som začala analýzu za pomoci kódovania, v ktorom ide o operáciu, kde sú údaje analyzované, konceptualizované a opäť skladané novým spôsobom. Pri analýze som využila otvorené kódovanie a následne aplikovala axiálne kódovanie. U otvoreného kódovania ide o rozbitie textu na jednotky, ktorým sú pridelené nové mená a s takto novo pomenovanými fragmentmi textu potom výskumník ďalej pracuje (Švaříček, Šed'ová 2007). Vzniknuté kategórie som následne spracovala za pomoci axiálneho kódovania, kde som sa snažila prepojiť kategórie do väčšieho celku a v kontexte všetkých zozbieraných údajov.

Z tabuľky je vidieť, že ženy v slovenskom výskume popísali 11 možných typov obťažujúceho správania, pričom muži iba 9 typov takéhoto správania. Muži vo svojich výpovediach vôbec nespomínali obťažovanie písomnou formou a agresívne správanie, tzn. nátlak k intímnemu vzťahu, či pohlavnému styku. Až na 2 vyššie spomínané kategórie sa muži so ženami - respondentkami zhodli. Podobne tomu bolo aj v českom výskume, kde ženy – študentky popísali 16 rôznych typov obťažujúceho správania, pričom muži – respondenti iba 15³⁵. Celkovo ale medzi študentkami a študentmi ako na Slovensku, tak aj v Českej republike došlo k relatívnej zhode v tom, aké typy správania chápu ako sexuálne obťažovanie. Na rozdiel od SR respondenti a respondentky v ČR popisovali, ako jeden z typov sexuálneho obťažovania tiež vizuálne materiály (kalendáre, plagáty a šetriče obrazovky), čo sa v slovenskom výskume vôbec neobjavilo. Je pritom zaujímavé, že hoci vizuálne materiály prispievajú spolu s verbálnymi komentármi k vytváraniu nepriateľského prostredia (podľa Renzetti, Curran, 2003), študujúci (muži v ČR a všeobecne študujúci v SR) ich takto nehodnotia, pričom spomínané verbálne komentáre hodnotia veľmi problematcky, keďže sa aj umiestnili na prvých priečkach v oboch krajinách.

V slovenskom výskume zazneli od dvoch respondentiek aj veľmi zaujímavé typy správania sa, ktoré podľa nich spadajú do sexuálneho obťažovania. Zatiaľ čo jedna z respondentiek uviedla obťažovanie písomnou formou pomocou sms a emailov, druhá uviedla ako príklad narážky na promiskuitu mladých ľudí. Prvý prípad si vysvetľujem tak, že v dnešnej technológiou presýtenej dobe, čo sa dotýka aj vzťahov vyučujúci – študent/študentka, keďže veľká časť komunikácie prebieha práve takouto formou, je veľmi jednoduché do tejto podoby „zaobaliť“ určitý spôsob sexuálneho či gendrovo

³⁵Rozdiel v kategóriách typov obťažovania medzi SR a ČR je nízky, i keď by sa dalo očakávať, že z dôvodu omnoho vyššieho počtu respondentov v ČR, bude tento rozdiel výraznejší.

motivovaného obťažovania. A udržať hranice profesionálneho vzťahu v rámci „menej osobnej“ komunikácie bude o niečo ťažšie, než pri súkromnom „oficiálnom“ stretnutí. Na druhú stranu, pri komunikácii formou emailov, prípadne sms nám chýba celý kanál nonverbálnych prostriedkov na rozkľúčovanie obsahu informácie, ktorú v sebe písomná komunikácia nesie, a preto je omnoho jednoduchšie si vytvárať určité dohady o obsahu takejto správy. Práve preto si môžeme často slová povedané pri osobnom stretnutí vysvetliť ináč, ako napísané v písomnej podobe, čím nechcem spochybňovať fakt, že sa to nemôže diať v písomnej komunikácii medzi vyučujúcim a študujúcim, skôr sa na to snažím nazerať z objektívneho hľadiska. Druhý príklad respondentky, ktorá uviedla za obťažujúce správanie narážky na promiskuitu mladých ľudí by som zaradila spolu s nevhodnými poznámkami alebo narážkami na sexuálnu orientáciu študujúcich za veľmi citlivé a ozaj nevhodný spôsob „odľahčovania“ výuky. Myslím si, že či už sexuálna orientácia alebo sexuálny život ľudí je tak citlivou záležitosťou pre každého človeka, že v rámci konvenčných vzťahov aký by mal mať vyučujúci/ vyučujúca so študentmi/študentkami sú takéto narážky úplne neprípustné a pre mňa odkazujú na výrazne podcenenú mieru profesionality zo strany vyučujúcich.

Slovenskí študenti a študentky tiež viac odkazovali aj na negatívne emócie u obete spôsobené nevítanou pozornosťou zo strany vyučujúceho (napr. osoba nechcene vystavená stresu a tlaku od inej osoby za určitým účelom; správanie, ktoré vyvoláva v človeku nevôľu, odpor, znechutenie; zasahovanie do ľudskej dôstojnosti a cti), konkrétne 3,2% študujúcich, pričom v ČR na to poukázalo iba 1,4% vysokoškolákov a vysokoškoláčok. Výsledky slovenského výskumu viac korelujú so zahraničnými výskumami, v ktorých síce poukazujú na to, že študujúci majú problém s použitím termínu „sexuálne obťažovania“, ale viac sa sústreďia na popisovanie pocitov a emócií (napr. Wilson, 2000a).

Zaujímavým zistením je tiež kategória vlastného zavinenia, provokácie, vyzývavosti, ktorú reflektovali českí vysokoškolskí študenti v 0,2% výpovedí, no v slovenskom výskume takéto názory nezazneli. Jeden študent síce poukazoval na sexuálne obťažovanie ako „zvýhodňovanie určitej osoby a vyvyšovanie pred ostatnými za nekalým účelom“ a jedna študentka reflektovala sexuálne obťažovanie ako „blízke priblíženie za účelom podplácania, ale iba z jednej strany.“ Mám však pocit, že predsa ani z týchto výpovedí nie je cítiť vloženie viny „do rúk“ obete, tak ako to zaznelo od českých študentov/študentiek.

Pokiaľ ide o poradie jednotlivých typov správania, ktoré respondenti a respondentky v ČR aj v SR vnímajú ako sexuálne obťažovanie už na prvom mieste nedošlo k zhode medzi krajinami. Zatiaľ čo v ČR študujúci najčastejšie uvádzali fyzický kontakt (54,8% prípadov), tak v SR študujúci hovorili najčastejšie o nevhodných (neslušných, sexuálnych) návrhoch (narážkach, poznámkach, vtipoch, dvojzmysloch) a to v 33,6% prípadoch. Až na druhé miesto zaradili fyzický kontakt – dotyky, či obchytkávanie s 28,2%.

Celkovo však môžem zhodnotiť, že študujúci aj v ČR aj v SR majú problém popísať určité správanie, ako sexuálne obťažujúce. Ako som vyššie spomínala, úlohu v tom bude zohrávať viacero faktorov, ako nevedomosť, neochota zamýšľať sa nad tým až určitá ignorácia fenoménu. Čo mi potvrdila aj podrobnejšia analýza odpovedí na otázku číslo 23, keďže v slovenskom výskume si zo 73 respondentov a respondentiek dalo námahu vypracovať odpoveď iba 53 študujúcich. 20 osôb nechalo otázku bez akejkoľvek odpovede, pričom pomer medzi pohlaviami je 50:50, čiže 10 žien a 10 mužov. Vidím v tom však opäť veľkú nevýhodu zadávania online dotazníka, keďže respondenti nad sebou pri vyplňaní nemajú „žiadnu kontrolu“ a tým dochádza k tak častým neúplným respektíve žiadnym odpovediam.

Tabuľka 4: Existuje podľa Vás rozdiel medzi sexuálnym obťažovaním a obťažovaním kvôli tomu, že človek je mužom alebo ženou?

Sexuálne obťažovanie vz. Gendrovo motivované obťažovanie		SR			SR v %		
		ženy	muži	celkom	ženy	muži	celkom
Neodpovedali (nechali prázdne miesto, alebo sa vyjadrili úplne mimo otázku)		18	16	34	42,80%	51,60%	46,50%
Rozdiel neexistuje	Rozdiel neexistuje, ale chýba odôvodnenie	6	9	15	14,30%	29%	20,50%
	Iné pochopenie otázky	4	1	5	9,50%	2,40%	6,80%
Rozdiel existuje	Rozdiel existuje, ale chýba odôvodnenie	3	0	3	7,10%	0%	4,10%
	Áno, SO je so sexuálnym podtónom a GMO- urážanie, podceňovanie, narážky, či výsmech kvôli pohlaviu	7	3	10	16,60%	9,70%	13,60%
	Áno, SO - priama "ponuka" sexuálneho návrhu; GMO - zvýhodňovanie jedného pohlavia	1	0	1	2,40%	0%	1,30%
Neuvádza rozdiel	GMO sa týka gendrových stereotypov a diskriminácie bez sexuálneho kontextu	2	2	4	4,70%	6,50%	5,40%
	GMO - ide o zvýhodňovanie jedného a znevýhodňovanie druhého pohlavia	1	0	1	2,40%	0%	1,30%

Cieľom otvorenej otázky: „Existuje podľa Vás rozdiel medzi sexuálnym obťažovaním a obťažovaním kvôli tomu, že je človek mužom alebo ženou? Pokiaľ áno, rozdiel prosím popíšte.“ bolo zistiť, či študujúci rozlišujú medzi týmito dvoma formami obťažovania a prípadne ako rozdiel definujú. V tabuľke 4 sú zobrazené jednotlivé odpovede vysokoškolských študentov a študentiek zo Slovenska s percentuálnym podielom týchto odpovedí. Na nasledujúcich riadkoch sa pokúsím predstaviť získané výsledky na Slovensku a porovnať a analyzovať ich s výsledkami v otázke číslo 24 z českého výskumu.

Čo však vidím opäť ako nevýhodu online zadávania dotazníka, je znova fakt, že ja ako zadávateľ som nemala možnosť zasiahnuť, minimálne byť prítomná pri vyplňaní dotazníkov, keďže sa mi, tak ako pri predchádzajúcej otázke stalo, že veľké percento respondentov a respondentiek neodpovedalo na otázku 24. Konkrétne šlo o 34 respondentiek a respondentov, čo je z celého množstva odpovedí až 46,5%. Preto sa domnievam, že moja prítomnosť by pri zadávaní trochu zavážila, keďže respondenti vnímajú určitú „kontrolu“ nad sebou, a tak sa dotazník snažia vyplniť „pochvejšie.“ Pokúsim sa však ďalej zanalyzovať aspoň zvyšné odpovede, v ktorých študujúci vyjadrili svoj názor.

Pokiaľ študujúci na otázku odpovedali, najčastejším typom odpovedí bolo, že medzi SO a GMO rozdiel neexistuje. V slovenskom výskume takto odpovedalo dokopy 27,4% (20 študujúcich). Najviac z nich však neuviedlo, resp. bližšie nedefinovalo pre nich neexistujúci rozdiel medzi GMO a SO, iba stručne uviedli odpoveď nie. Takto sa vyjadrovali aj českí respondenti. Ak sa pozrieme na konkrétne čísla, tak pre SR sú nasledovné: 14,3% študentiek (6) a 29% študentov (9) a pre ČR 9,8% žien – respondentiek a 18,5% mužov – respondentov. V oboch krajinách došlo, ako vidíme, k výraznému rozdielu medzi percentuálnym zastúpením odpovedí mužov a žien (na Slovensku je rozdiel ešte výraznejší – až 14,7%). Tento údaj môže na jednej strane odrážať možný nezáujem mužov sa nad touto problematikou zamýšľať, avšak na druhej strane môže ísť tiež o všeobecnú neznalosť, ktorá je výsledkom práve tabuizovania témy sexuálneho a gendrovo motivovaného obťažovania ako v Českej republike, ale vo väčšej miere ešte na Slovensku.

Druhá najčastejšia odpoveď z vyplnených dotazníkov, spadala do kategórie, že rozdiel medzi GMO a SO existuje (14 študujúcich zo SR – 19,2%). 3 študentkyženy (7,1%) však rozdiel nedokázali zdefinovať alebo popísať, naproti tomu v ČR to bolo 5% žien a 5,8% mužov. Študujúci, ktorí sú presvedčení, že rozdiel medzi GMO a SO existuje vidia základný motív GMO v averzii voči jednému pohlaviu a na druhej strane SO ako správanie so sexuálnym podtónom. Takto odpovedalo na Slovensku 7 žien (16,6%) a 3 muži (9,7%) a v ČR 14,4% žien a 9,9% mužov. Z týchto údajov je zrejmé, že k takémuto názoru sa kloní viac žien ako na Slovensku, tak aj v Čechách. V jednom prípade na Slovensku však študentka odpovedala, že síce rozdiel medzi SO a GMO vníma, zatiaľ, čo pri SO ide o „ponuku“ sexuálneho návrhu, GMO vidí ako zvýhodnené správanie sa voči opačnému pohlaviu, konkrétne uviedla lichôtky a prilepšenie známky.

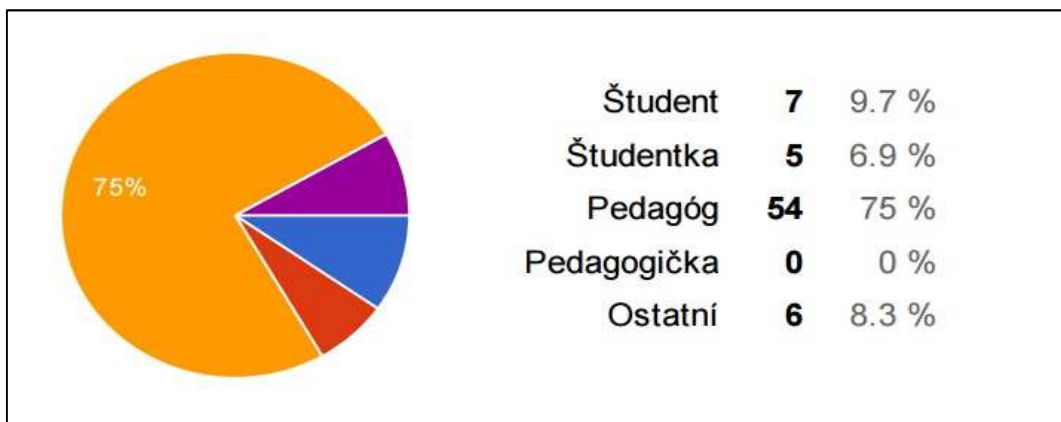
Aj tento fakt odráža iba to, že študujúci nie sú s danou problematikou dostatočne oboznámený a potom môžu ťažko pochopiť, že aj „nevinne vyzerajúce“ GMO má dosť fatálne následky pre obeť obťažovania jednak po psychickej stránke, ale i z hľadiska následnej pozície v kolektíve, a že to obeť často ako zvýhodňovanie nevnímajú.

Poslednou kategóriou je kategória odpovedí, v ktorých študujúci neuviedli žiadny rozdiel medzi SO a GMO. Respondenti a respondentky na Slovensku uvádzali v svojich odpovediach iba formu GMO a popisovali ju buď ako zvýhodnenie jedného a znevýhodnenie druhého pohlavia (1 žena) alebo, že GMO je vlastne diskriminácia bez sexuálneho kontextu a týka sa gendrových stereotypov (2 ženy – 4,7% a 2 muži – 6,5%). Na rozdiel od toho, v českom výskume prekvapivo došlo k väčšiemu nepochopeniu problematiky zo strany žien (1,7%), ktoré sa v odpovediach vyjadrili tak, že GMO je menej závažné než SO, zatiaľ, čo takúto odpoveď neuviedol ani jeden muž. Ak si vezmeme fakt, že obeťami či už sexuálneho alebo gendrovo motivovaného obťažovania sú častejšie ženy, je to veľmi zarážajúce.

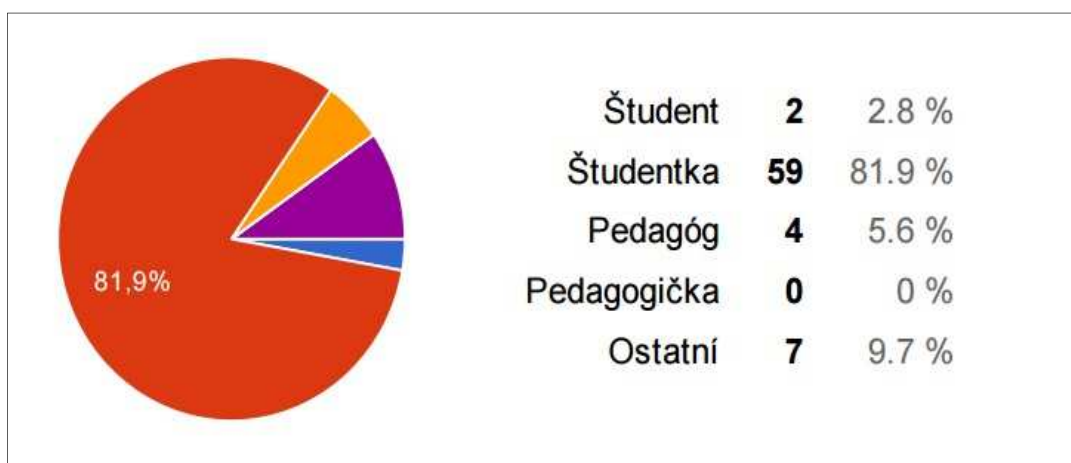
3.3.3. Iniciátori/ky sexuálneho obťažovania a obťažované osoby na vysokých školách v ČR a SR

V grafoch 24 a 25 a v tabuľke 5 je uvedený percentuálny podiel odpovedí študujúcich v SR a v ČR na otázku číslo 25, ktorá znela: Pokiaľ podľa Vás sexuálne obťažovanie na vysokých školách existuje, kto najčastejšie obťažuje a kto je obťažovaný/á? V každej skupine prosím uveďte jednu, najčastejšiu možnosť.

Graf 24 –Kto najčastejšie obťažuje?



Graf 25 – Kto je najčastejšie obťažovaný/á?



Tabuľka 5 – Najčastejšie iniciátory/ky sexuálneho obťažovania a osoby sexuálne obťažované podľa študujúcich z ČR

	Obťažujúce osoby		Obťažované osoby	
	N	%	N	%
Študent	87	10,40%	15	1,80%
Študentka	75	9%	750	90%
Pedagóg	670	80,50%	47	5,60%
Pedagogička	5	2%	2	1%

Ako je z vyššie uvedených grafov viditeľné, tak respondenti a respondentky v SR sa zhodujú na tom, že vo veľkej väčšine prípadov na vysokých školách obťažujú muži – pedagógovia a obťažované sú ženy – študentky. V tomto sa zhodli s respondentmi a respondentkami z českého výskumu, ktorí odpovedali, že obťažujú najčastejšie muži - pedagógovia v 80,5%-ách prípadov a, že sú obťažované najčastejšie ženy - študentky v 90%-ách prípadov. Čo sú o niečo vyššie čísla ako uvádzali študujúci na Slovensku. Otázkou však ostáva, či uvedené odpovede vychádzajú z osobných či sprostredkovaných skúseností študujúcich alebo či k takémuto názoru došli z iných dôvodov, napríklad z médií.

Pokiaľ ide o ženy – pedagogičky ako iniciátorky sexuálneho obťažovania, tak podľa slovenských študujúcich sa ho pedagogičky nedopúšťajú vôbec. S minimálnym rozdielom sa v tomto názore zhodujú aj s českými študujúcimi, kde si to ženy – respondentky myslia rovnako, ale muži – respondenti uviedli v 2%, že dochádza aj k obťažovaniu zo strany žien – pedagogičiek. Fakt, že ženy – pedagogičky nie sú

iniciátorkami sexuálneho obťažovania na vysokých školách sa ale nezhoduje s niektorými závermi zahraničných štúdií, kde až 16,8% študentiek uvádzalo, že prednášajúce – ženy mali negatívne až ponižujúce poznámky o ženách (Wilson, 2000a). Rovnako si študujúci na Slovensku nemyslia, že ženy – pedagogičky spadajú do kategórie obťažovaných osôb v rámci vysokej školy. Za pravdu tomuto názoru dávajú aj respondentky z ČR, ale 24 respondentov v českom výskume uviedlo opak.

Respondenti aj respondentky označovali ako obťažujúce osoby tiež mužov – študentov, konkrétne v 9,7% výpovedí v SR a 10,4% odpovedajúcich v ČR. Čo sa týka mužov – študentov ako obťažovaných osôb, tak zo slovenských respondentov a respondentiek to uviedlo len 2,8%, konkrétne 2 respondenti a v ČR šlo o 1,8% odpovedajúcich. Zaujímavým zistením je ale fakt, že v oboch krajinách si rovnaké percento (5,6%) respondentov a respondentiek myslí, že častejšie sa terčom sexuálneho obťažovania na vysokých školách stávajú muži – pedagógovia, ako muži – študenti. Ako možné vysvetlenie tohto javu by mohlo byť to, že niektoré formy obťažujúceho správania budú vo vzťahoch medzi študentkami a študentmi chápané ako „normálna“ súčasť vzťahov medzi ženami a mužmi, čo následne študujúci nehodnotia ako problematické a neprikladajú im takú závažnosť. Na rozdiel od vzťahov k vyučujúcim, pri ktorých sú takéto prejavy viac sledované a následne problematizované.

Celkovo môžem zhrnúť, že čo sa týka iniciátorov/iniciátoriek sexuálneho obťažovania a obťažovaných osôb, tak medzi odpoveďami respondentov a respondentiek zo SR a ČR panovala celková zhoda. Najčastejšími iniciátormi sexuálneho obťažovania sú podľa študujúcich muži – pedagógovia, ktorí obťažujú ženy – študentky. Druhou skupinou potom sú ako obťažujúce osoby muži – študenti a ako osoby obťažované prekvapivo muži – pedagógovia.

Zhrnutie empirickej časti

V empirickej časti svojej bakalárskej práce som najprv popísala dva zrovnávané výskumy a to z hľadiska ich metodológie - predovšetkým výskumný súbor, výskumný nástroj, či priebeh zberu údajov v ČR aj SR. Snažila som sa zachytiť tiež výhody a nevýhody zvolenej metodológie a porovnať ich zároveň medzi oboma krajinami. Hlavná časť sa následne venovala analýze a interpretácii výsledkov čiastkových úsekov výskumov, ktoré som si zvolila pre porovnanie. Zamerala som sa

na to, ako často sa študujúci v ČR a SR stretávajú s jednotlivými typmi sexuálneho obťažovania (využila som otázky z dotazníka, ktoré zisťovali skúsenosti pomocou rôznych možností potenciálne obťažujúceho správania); ďalej na to, aké správanie študujúci chápu ako sexuálne obťažovanie a či vnímajú nejaký rozdiel medzi obťažovaním kvôli tomu, že je niekto ženou alebo mužom a sexuálnym obťažovaním (kategorizovala som odpovede na konkrétne otvorené otázky); a nakoniec sa pokúsila odostrieť, kto podľa slovenských a českých študujúcich najčastejšie obťažuje a kto je obťažovaný/á.

Kvôli ohraničenému rozsahu bakalárskej práce sa mi do empirickej časti nepodarilo zaradiť všetky výsledky výskumu z ďalších 9-tich položených otázok v rámci dotazníka a následne ich analyzovať. Preto som tieto percentuálne podiely odpovedí umiestnila do Príloh, aspoň v podobe grafov. Myslím si, že sú vhodným parametrom na dotvorenie predstavy o tom, ako slovenskí/é vysokoškolskí/é študenti/ky rozmyšľajú o fenoméne sexuálneho obťažovania.

4. DISKUSIA

Na základe vyššie predstavených výsledkov môžem zhrnúť, že tak ako aj v ČR, tak aj na Slovensku prichádzajú študujúci do kontaktu so všetkými formami obťažujúceho správania zo strany vyučujúcich. Z hľadiska sledovaných kategórií stanovených na základe SEQ, je podľa študujúcich vôbec najčastejšou kategóriou gendrovo motivované obťažovanie v oboch krajinách, konkrétne „sexistické nepriateľstvo“ a druhé najčastejšie uvádzané obťažovanie sú rôzne typy správania v kategórii „sexuálne nepriateľstvo.“ Ak prevediem percentuálny podiel výskytu v kategórii „sexistické nepriateľstvo“ na absolútne čísla vzťahnuté k celej vysokoškolskej populácii ako v ČR, tak na Slovensku, s predpokladom, že v celej populácii by platili rovnaké percentá, ako tomu je v mojom a v českom súbore vidíme, že kladne odpovedalo a teda minimálne jednu skúsenosť s obťažovaním tohto typu má 301 157 študujúcich v ČR z celkového počtu študujúcich pre rok 2015 – 326 909 a na Slovensku ide o 127 720 študujúcich z celkovej populácie pre rok 2015 – 158 659. U „sexuálneho nepriateľstva“ sú údaje nasledovné³⁶: v ČR minimálne raz zažilo nejakú z foriem sexuálneho nepriateľstva 147 688 študentov a študentiek a na Slovensku šlo o 119 150 študujúcich. Ako som už uvádzala, závažnejšie formy obťažovania ako „nevyžiadané sexuálne správanie“ a „sexuálny nátlak“ uvádzali študujúci ako na Slovensku, tak aj v ČR menej často, než predchádzajúce kategórie. Minimálne jedenkrát zažili určitú z foriem „nevyžiadaného sexuálneho správania“ 46 327 študujúcich v ČR a 54 259 študujúcich na Slovensku. Kategória „sexuálneho nátlaku,“ je najzávažnejšou formou sexuálneho obťažovania a podľa očakávania sa s ňou študujúci stretávajú najmenej. V absolútnych číslach ma minimálne jednu skúsenosť s touto formou obťažovania 9912 vysokoškolských študentov a študentiek z ČR a 21 577 zo Slovenska. Podľa Dziech a Weiner (1984) sa dá očakávať, že percento tých, ktorí sa s uvedenými formami správania stretli, bude ešte o niečo väčšie. Študujúci totiž často takúto skúsenosť zo strachu, či z hanby vôbec neuvedú, ale skôr sa snažia nepripúšťať si ju a vytesniť.

Ak sa zameriame na jednotlivé formy prejavov obťažujúceho správania, tak zistíme, že najčastejšou formou, s ktorou sa českí aj slovenskí študujúci stretli boli zosmiešňujúce poznámky o ženách a mužoch, a to v 75 % prípadov na Slovensku

³⁶ Pri všetkých absolútnych hodnotách, ide o čísla relatívne, keďže ide iba o predpoklad, že v českej a slovenskej populácii študujúcich platia rovnaké percentá ako tomu je v oboch výskumoch.

a v 53,8 % prípadov v ČR. Ide síce o „najmäkšiu“ formu sexuálneho obťažovania, ale aj tieto prejavy môžu mať pre ich obeť negatívne následky – či už psychické (napr. nepríjemné pocity), alebo spoločenské (napr. zhoršenie pozície v kolektíve). Všeobecne rozhodne neprispievajú k dobrej klíme školy (Freiberg, 1999).

Druhou najčastejšou skúsenosťou bolo zvýhodňujúce alebo znevýhodňujúce správanie sa voči študentom na základe pohlavia, čo v ČR zažilo 47,2 % študujúcich a na Slovensku 53,4 %. Treťou najčastejšou formou boli rôzne spestrenia výuky, ako sexuálne ladené príbehy, či vtipy zo strany vyučujúcich, s čím sa stretlo 39,7 % študujúcich na Slovensku a 31,3 % študujúcich z ČR.

Ak sa pozrieme naopak na formy obťažujúceho správania, ktoré zažívali českí aj slovenskí vysokoškolskí študenti, tak zistíme, že jedinou formou, ktorú na Slovensku neodpovedal žiaden z respondentov alebo respondentiek a teda, že podľa môjho prieskumu ju nezažil nikto, dostaneme sa k zlému zaobchádzaniu z dôvodu odmietnutia návrhu na sexuálne zblíženie. V ČR skúsenosť s touto formou potvrdili iba dvaja respondenti (0,2 %). Ďalej šlo o ponuku študentských výhod za ústretovosť voči sexuálnym návrhom, s ktorou sa stretlo 0,3 % študujúcich v ČR a 4,1 % študujúcich na Slovensku. Rovnako to bolo aj s trestom za odmietnutie návrhu na intímne zblíženie, keďže na Slovensku takúto skúsenosť prezentovalo opäť 4,1 % respondentov a respondentiek a v ČR šlo o 0,7 % študujúcich.

Z uvedených údajov vyplýva, že vysokoškolskí študujúci uvádzali skúsenosť s najzávažnejšími formami sexuálneho obťažovania menej často, čo potvrdili aj výskumy na zahraničných školách (Fitzgerald, 1990). Musíme si ale uvedomiť, že ak tento percentuálny podiel vzťahujeme k absolútnym číslam na celú vysokoškolskú populáciu v ČR a SR, dostaneme sa k alarmujúcim číslam aj v najzávažnejších formách sexuálneho obťažovania. Avšak na ochotu študujúcich reportovať alebo v lepšom prípade oznámiť takúto skúsenosť má vplyv celá rada faktorov. Na jednej strane tu pôsobí stres, strach, hanba, či pocit viny zo strany obeť obťažujúceho správania, no na druhej strane ako v českom, tak aj v slovenskom vysokoškolskom prostredí neexistujú určité systémy vytvorené na riešenie takýchto prípadov v rámci vysokých škôl. To znamená, že ak študujúci aj majú takúto skúsenosť, ani nevedia a ani vo väčšine prípadov nemajú sa na koho obrátiť. A keďže chýbajú etické kódexy na školách, často ani nevedia, že ide o nevhodné správanie.

Ak sa pozrieme na údaje v Tabuľke 7 umiestnenej v prílohách zistíme, že až na jeden prípad (zlé zaobchádzanie z dôvodu odmietnutia návrhu na sexuálne zblíženie) sú všetky ostatné formy sexuálneho obťažovania vo všetkých kategóriách SEQ percentuálne viac zastúpené na Slovensku. Môžeme to teda vnímať tak, že na Slovensku dochádza častejšie, respektíve študenti a študentky sú častejšie vystavované ktorejkoľvek forme sexuálneho obťažovania, než študujúci v ČR³⁷? Objektívnu odpoveď na to budem asi v rámci svojho výskumu hľadať márne, keďže na Slovensku ešte nebol prevedený celoplošný výskum, ktorý by sa zaoberal sexuálnym obťažovaním zo strany vyučujúcich na vysokých školách a môj výskum je voči českému výskumu výrazne menší, hlavne čo sa počtu respondentov týka. Avšak dá sa predpokladať, že výsledky by boli analogické respektíve nasmerované podobným smerom.

Pokiaľ ide o subjektívne vnímanie sexuálneho obťažovania, tak študujúci zo Slovenska aj z ČR vo viacerých otázkach dotazníka potvrdili obecný trend, tolerovať jeho mákšie, predovšetkým verbálne formy³⁸. Podobne na tom sú aj študujúci z ČR. Pre väčšinu študujúcich sú najpriateľnejšie komentáre, vtipy, či poznámky, ktoré sú v spoločnosti viac menej všadeprítomné. Gendrový rad práve stojí na vyzdvihovaní rozdielov medzi mužmi a ženami. Je však potrebné upozorniť, že i tieto zdanlivo neškodné prejavy môžu mať negatívne následky. Typické poznámky o odlišnostiach medzi mužmi a ženami (napríklad matematické neschopnosti žien, narážky na ich orientačný zmysel, či nespôsobilosť mužov v starostlivosti o dieťa) iba podporujú gendrové stereotypy, ktoré následne môžu študujúcich ovplyvňovať vo výbere ich budúceho zamestnania respektíve odboru.

³⁷Štatisticky významné rozdiely medzi oboma krajinami sa potvrdili len pri niektorých otázkach, čo dokazujem v Prílohách Tabuľkou 8, v ktorej je umiestnené štatistické porovnanie výsledkov (Chí-kvadrát test).

³⁸V Prílohe 5 uvádzam grafy z nezaradených otázok, kde sú umiestnené tiež odpovede slovenských študentov na 3 situácie, o ktorých mali rozhodnúť, či ide o sexuálne alebo gendrovo motivované obťažovanie. Konkrétne Graf 32 potvrdzuje moje tvrdenie o tolerancii verbálnych foriem sexuálneho obťažovania zo strany študujúcich.

5. ZÁVER

Cieľom mojej bakalárskej práce bolo porovnať, ako sa líši výskyt a vnímanie sexuálneho obťažovania vysokoškolákov a vysokoškoláčok študujúcich v Českej republike a na Slovensku. Ako zdroj údajov som zvolila uskutočnený výskum v ČR, ktorý prebiehal v rokoch 2008 – 2009 a druhý výskum som realizovala ja, práve za účelom získania údajov pre moju bakalársku prácu v období od marca – októbra 2016. Samozrejme, že veľkosť mnou prevedeného výskumu (73 respondentov a respondentiek) sa ani zďaleka nepribližuje rozsahu výskumu uskutočneného v ČR (832 respondentov a respondentiek), avšak pre účely bakalárskej práce je aj tento počet zozbieraných dotazníkov postačujúci. V oboch výskumoch bol použitý rovnaký výskumný nástroj – dotazník a tiež bola zvolená podobná metodológia, na ktorej základoch sa dali získané údaje porovnávať.

Výsledky ukázali, že tak ako na slovenských, tak aj na českých vysokých školách dochádza ku všetkým formám sexuálneho a gendrovo motivovaného obťažovania. Podľa očakávania sú najrozšírenejšími formami rôzne verbálne, sexistické a stereotypizujúce komentáre, poznámky, či vtipy. V práci som upozornila aj na to, že hoci sa jedná o „najľahšie“ formy sexuálneho obťažovania, nie sú zďaleka tak nevinné, za aké ich široká verejnosť považuje.

Výrazne menej percent vysokoškolákov a vysokoškoláčok sa stretlo s „ťažšími“ formami sexuálneho obťažovania, ako je nevyžiadaná sexuálna pozornosť, či sexuálny nátlak. Je dôležité uvedomiť si, že pokiaľ reportované prípady vzťahujeme ku všetkým študujúcim na vysokých školách, výsledné čísla sa tak pohybujú ako na Slovensku, tak v Českej republike, v radoch stoviek až desiatok tisícov, čo je skutočne závažným zistením. Tomu neprospieva fakt, že univerzity nedávajú študujúcim nástroje, ako takýmto situáciám predchádzať, ako sa brániť, prípadne na koho sa obrátiť a nechávajú tak riešenie na nich samých, sú v naozaj bezvýhodnej situácii.

Čo sa týka vnímania sexuálneho obťažovania medzi študujúcimi, prevládal názor, že ide o celú škálu prejavov, ktoré majú spoločnú vlastnosť v tom, že sú z jednej strany nevítané a nechcené a často majú sexuálnu povahu. Konkrétne na Slovensku šlo o nevhodné, sexuálne návrhy a fyzický kontakt, pričom v Českej republike respondenti a respondentky najčastejšie uvádzali fyzický kontakt a sexuálne podfarbené reči.

Pozitívnym zistením je, že ani ženy, ani muži na Slovensku a v ČR nevykazovali výraznejšie tendencie dávať za vinu obťažovanej osobe situáciu so sexuálnym, či gendrovo motivovaným obťažovaním. Naopak negatívnym zistením pre mňa bol fakt, že študujúci vo veľmi nízkej miere reflektovali sexuálne obťažovanie aj ako nástroj zneužitia mocenskej pozície vo vzťahoch vyučujúci – študujúci.

Študentky aj študenti ako na Slovensku, tak v Českej republike sa tiež zhodli na tom, že najčastejšími iniciátormi sexuálneho obťažovania vo vysokoškolskom prostredí sú vyučujúci – muži a najčastejšie obťažovanými osobami označili študentky. Prekvapivým výsledkom bol ale fakt, že rovnaké percentuálne zastúpenie študujúcich v Českej republike a na Slovensku (5,6 %) označilo ako častejší terč sexuálneho obťažovania na vysokých školách mužov – pedagógov, než mužov – študentov.

Ako určitý nedostatok práce vnímam diametrálne odlišné veľkosti súborov, ktoré som porovnávala a tiež rôzny spôsob zbierania údajov, keďže v ČR sa dotazník zadával za prítomnosti preškolených administrátorov a na Slovensku som zvolila online podobu dotazníka. Možným ďalším obmedzením je tiež diametrálny posun v čase medzi dotazníkmi, pretože v ČR výskum prebehol už pred ôsmimi rokmi, zatiaľ čo na Slovensku prebiehal v tomto roku. Je otázne, či by sa s odstupom času v ČR zozbierali rovnaké údaje.

S týmto vedomím som ale pristupovala ku všetkým analýzám a interpretáciám, ktoré som v empirickej časti realizovala. I napriek tomu si myslím, že minimálne v obecnej rovine prinieslo toto porovnanie užitočné závery a mnoho podnetov. Pre mňa osobne bolo prínosné vôbec premýšľať o tom, ako a prečo sa líši situácia ohľadom sexuálneho a gendrovo motivovaného obťažovania na vysokých školách v Českej republike a vysokých školách na Slovensku.

Údaje by sa rozhodne dali analyzovať a porovnávať ešte v mnohých ďalších ohľadoch, avšak moja bakalárska práca už na to nemá kapacitu. Práve z tohto dôvodu zostalo veľa nevyužitých údajov iba v rámci Príloh. Okrem otázok, na ktoré som sa snažila nájsť odpoveď v tejto práci, by bolo ďalej relevantné skúmať hlbšie, gendrový aspekt teda rozdiel vo výskyte a vnímaní sexuálneho obťažovania medzi mužmi a ženami na Slovensku a v Českej republike. Keďže na Slovensku je fenomén sexuálneho obťažovania všeobecne málo prebádaným je relevantné, aby výskumy v tejto oblasti začali pribúdať, minimálne tak, ako je tomu v Českej republike.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Disman, Miroslav. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Dziech, Billie, Linda Weiner. 1984. *The Lecherous Professor: Sexual Harassment on Campus*. Boston: Bacon Press.
- Ferjenčík, Ján. 2010. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.
- Fitzgerald, Louis, Sandra Shullman, Nancy Bailey, Margaret Richards, Janice Swecker, Yael Gold, Mimi Ormerod, Lauren Weitzman. 1988. „The incidence and Dimensions of Sexual Harassment in Academia and the Workplace“. *Journal of Vocational Behavior* 32, s. 152-175.
- Fitzgerald, Louis. 1990. „Sexual harassment: The definition and measurement of a construct“. In Michele A. Paludi (ed.). *Ivory power: Sexual harassment on campus*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Freiberg, Jerome (ed.). 1999. *School climate: Measuring, improving and sustaining healthy learning environments*. Philadelphia, PA: Falmer Press.
- Gelfand, Michele, Louis Fitzgerald, Fritz Drasgow. 1995. The Structure of sexual harassment: A Confirmatory Analysis a cross Cultures and Settings. *Journal of Vocational Behavior* 47, s.164 – 177.
- Havelková, Barbara . 2006. „Právní úprava obtěžování z důvodu pohlaví a sexuálního obtěžování“. In: Alena Křížková, Hana Maříková, Zuzana Uhde (eds.). *Sexualizovaná realita pracovních vztahů. Analýza sexuálního obtěžování v České republice*. Praha: Sociologický ústav, s. 95-106.
- Hill, Catherine, Elen Silva. 2005. *Drawing the Line: Sexual Harassment on Campus*. Wahington, DC: AAUW Educational Foundation.
- Holubová, Barbora. 2007. *Sexuálne a šikanózne obťažovanie žien na pracovisku*. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Bratislava. VÚ 2219-2007.
- Holubová, Barbora. 2008. *Sexuálne a šikanózne obťažovanie žien na pracovisku*. Bratislava: Orbis Pictures Istropolitana. ISBN 80-224-0685-6.
- Kastl, Melanie, Brian Kleiner. 2001. „New Developments Concerning Discrimination and Harassment in Universities“. *The International Journal of Sociology and Social Policy* 21 (8-10), s. 156-164.
- Křížková, Alena, Hana Maříková, Zuzana Uhde (eds.). 2006. *Sexualizovaná realita pracovních vztahů. Analýza sexuálního obtěžování v České republice*. Praha. Sociologický ústav AV ČR.
- Lengnick-Hall, Mark, L. 1995. „Sexual Harassment Research: Methodological Critique“. *Personnel Psychology* 48 (4), s. 841-864.

- Magurová, Zuzana. 2008. *Sexuálne obťažovanie*. (online)
- MacKinnon, Catherine. 1979. *Sexual Harassment of Working Woman*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Paludi, Michele, Richard Barickman (eds.). 1991. *Academic and Workplace Sexual Harassment*. New York: Suny Press.
- Renzetti, Claire M., Daniel J. Curran. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, s.160-164.
- Smetáčková, Irena, Petr Pavlík. 2011. „Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky“. *Sociologický časopis* 47 (2), s. 361-386.
- Smetáčková, Irena, Petr Pavlík. 2011a. „Obtěžování středoškolských studentek a studentů ze strany vyučujících“. *E-Psychologie* 5 (4), s. 11-29.
- Švaříček, Roman, Klára Šedřová. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Vohlídalová, Marta, Kateřina Šaldová, Barbora Tupá. 2010. *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: analýza, souvislosti, řešení*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Welsh, Sandy. 1999. „Gender and Sexual Harassment“. *Annual Review of Sociology* 25, s. 169-190.
- Wilson, Fiona. 2000a. „The subjective experience of sexual harassment: Cases of students“. *Human Relations* 2000 (53), s. 1081-1097.

Zákony

Antidiskriminační zákon – 198/2009 Sb.

Antidiskriminační zákon – zákon č. 365/2004 Z.z.

Sbírka zákonů č.155/2000

Sbírka zákonů č. 46/2004

Smernica 73/2002/ES

Zákon č. 85/2008 Z.z.

Zákon č. 109/2009 Sb.

Webové stránky

www.crzp.sk

www.diskriminacia.sk

www.eeoc.org

www.epi.sk

www.minedu.sk